

बनेपाको उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली

केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको (ने.प.५४०ए)

अध्ययनपत्रको प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

अध्ययनपत्र

अध्ययनकर्ता

लक्ष्मी सिलवाल

त्रि.वि दर्ता नं.९-२-२४५-७९-२००७

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर,

२०७६

१

कृतज्ञताज्ञापन

उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित नेपाली लोककथाको विश्लेषण शीर्षकको प्रस्तुत अध्ययन पत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेलको प्राज्ञिक निर्देशनमा तयार गरेकी हुँ । अध्ययनीय शीर्षकको चयनदेखि अध्ययनपत्रको अन्तिम स्वरूप तयार पार्दासम्म आइपरेका विभिन्न समस्याहरूको समाधान गर्न निर्देशन गर्नु भएको छ । मलाई ठीक मार्ग निर्देशन गराएर अध्ययनपत्र तयारी गर्न आवश्यक सामग्री तथा सल्लाह र निर्देशन दिनु हुने श्रद्धेय गुरुप्रति म कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत अध्ययन पत्रको तयारीका लागि आवश्यक पर्ने सामग्रीका लागि कथा भनी यस अध्ययनपत्र तयार पार्न सहयोग गर्नुहुने स्रोतव्यक्तिहरू बच्चुराम आचार्य, देवकी महत, देवकुमारी हुँमागाई, देवीकुमारी हुँमागाई, निर्मला आचार्य, मञ्जु तिमल्सिना, रामहरि पौडेल, सरोज सापकोटा, साइली तिमल्सिना, सानु आचार्य, सावित्री दाहाल सीता कँडेल र योगनाथ दाहालप्रति कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु ।

आर्थिक तथा व्यवहारिक समस्याहरूसँग सङ्घर्ष गरी आफ्नो पूरा समय नै मेरो अध्ययन कार्यको लागि सहयोग गर्नुहुने मेरा पूजनीय पिता कमल बहादुर, माता सुन्तली तथा दाजु श्री कृष्ण प्रति म ऋणी छु । मेरो गल्तीप्रति सदा सचेत गराउनु हुने आदरणीय मामा ज्ञान बहादुर कार्की माइजू ज्ञानी कुमारी मामा ज्ञानबहादुरप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । प्रस्तुत अध्ययन पत्रको तयारीका क्रममा शुद्धसँग टिप्पणी गरी सहयोग गर्नुहुने न्यू प्रकृति फोटोकपी सेन्टरप्रति धन्यवाद दिन्छु । यो अध्ययनपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि. वि. नेपाली केन्द्रीय विभागसमक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

शैक्षिक सत्र : २०७६/०७७

मिति : २०७६/०५/

शोधार्थी

.....

लक्ष्मी सिलवाल

विषयसूची

पहिलो परिच्छेद

अध्ययनपत्रको परिचय

१.१. विषयपरिचय	१
१.२ समस्याकथन	२
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	२
१.४ पूर्वकार्यको समिक्षा	२
१.५ अध्ययनको औचित्य	४
१.६ अध्ययनको सिमाङ्कन	५
१.७ सामग्री सङ्कलन विधि र अध्ययन विधि	५
१.८ अध्ययन पत्रको रुपरेखा	५

दोस्रो परिच्छेद

काभ्रे जिल्ला र बनेपा नगरपालिकाको परिचय

२.१ काभ्रे जिल्लाको सङ्क्षिप्त परिचय	६
२.२ हावापानी	६
२.३ नदी तथा खोलाहरू	६
२.४ प्रमुख धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरू	७
२.५ राजनीतिक तथा प्रशासनिक विभाजन	७
२.६ धर्म संस्कृति	७
२.७ बनेपा नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय	८
२.८ धार्मिक/सांस्कृतिक अवस्था	८
२.९ शिक्षा	८
२.१० वेषभूषा	९
२.११ उग्रतारा क्षेत्रको परिचय	९
२.१२ निष्कर्ष	९

तेस्रो परिच्छेद

उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलीत लोककथाको सङ्कलन

३.१ विषयपरिचय	१०
३.२ कृष्णको कथा	१०
३.३ चलाख बुढो	१२
३.४ छोरी कुटेर बुहारी तहलाउने कथा	१३
३.५ दाजु भाईको कथा	१५
३.६ पालोको पैँचो	१७
३.७ भेडाको कथा	१८
३.८ भोकाएको स्याल	१९
३.९ लोभले लाभ लाभले बिलाप	२०
३.१० लोभी सासु लुच्चो ज्वाइँ	२१
३.११ सौतिनी आमा	२२
३.१२ स्यालको कथा	२४
३.१३ बलले भन्दा बुद्धिले काम गर्नुपर्छ	२५

चौथो परिच्छेद

उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाको विश्लेषण

४.१ लोककथाको विधागत विश्लेषण	२६
४.१.१ कृष्णको कथाको विश्लेषण	२६
४.१.२ चलाख बुढो कथाको विश्लेषण	२८
४.१.३ छोरी कुटेर बुहारी तह लगाउने कथाको विश्लेषण	२९
४.१.४ दाजुभाइ कथाको विश्लेषण	३१
४.१.५ पालोको पैँचो कथाको विश्लेषण	३३
४.१.६ बलले भन्दा बुद्धिले काम गर्नुपर्छ कथाको विश्लेषण	३४
४.१.७ भेडाको कथाको विश्लेषण	३६
४.१.८ भोकाएको स्यालको कथाको विश्लेषण	३७
४.१.९ लोभले लाभ लाभले बिलाप कथाको विश्लेषण	४०

४.१.१०सौतेनी आमाको कथाको विश्लेषण	४१
४.१.११ स्यालको कथाको विश्लेषण	४३

पाँचौँ परिच्छेद
सारांश तथा निष्कर्ष

५.१ सारांश	४५
५.२ निष्कर्ष	४६

पहिलो परिच्छेद

अध्ययनपत्रको परिचय

१.१. विषयपरिचय

काभ्रे जिल्ला बनेपा नगरपालिका उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित नेपाली लोककथाको विश्लेषण गर्नु यस अध्ययन पत्रको शीर्षक रहेको छ । नेपालका सात प्रदेशहरूमध्ये प्रदेश नं. ३ भित्र पर्ने काभ्रे जिल्ला हो । यस जिल्ला भित्र पर्ने बनेपा नगरपालिका जम्मा १४ वटा वडाहरू मध्ये उग्रताराको क्षेत्रफल ३.१६ वर्ग कि.मी. रहेको छ । घरधुरी सङ्ख्या १२८५ भएको यस नगरपालिकामा पुरुष २३९० र महिला २३६८ गरी जम्मा ४७५८ जनसंख्या रहेको छ ।

लोककथा लोकसाहित्यको गद्य विधा हो । प्राचीन कालदेखि नै लोक समुदायको अनुभव तथा ज्ञानका माध्यमबाट रचना गरिएको मनोरञ्जनका घटनाहरूलाई लोककथा भनिन्छ । लोककथामा लोक समाजका आस्था, विश्वास र प्रतिभाहरू प्रतिविम्बित भएर आएका हुन्छन् । लोककथाका माध्यमबाट लोक जीवनमा रहेका सुख, दुःख, ज्ञान, सीप र अनुभवहरू मौखिक रूपमा एक पुस्ताबाट अर्को पुस्तामा हस्तान्तरण हुँदै आएको हुन्छ । त्यसैले लोककथा पुस्तौ पुस्तासम्म पनि जीवित रहन्छ । लोककथा लोक जीवन र लोक समाजको अभिन्न अङ्ग हो । लोककथाहरू राष्ट्र र राष्ट्रियताको गौरव र पहिचान हुन् । लोककथामा लोक जीवनका कला, संस्कृति, साहित्य, परम्परा विद्यमान रहेका हुन्छन् । लोक कथामा मानवीय वा मानवेत्तर पात्रको प्रयोगले लोक जीवनका आशा-निराशा, हर्ष विस्मात, जीवनमरण, सुख, दुःखका अनुभव पनि लोककथामा भनिएको हुन्छ । लोककथामा मानिसको विश्वास, रीतिरिवाज र संस्कृतिको प्रत्यक्ष प्रभाव रहेको हुन्छ । लोककथामा मनोरञ्जनका तत्वहरू धेरै रहने हुँदा यस्ता तत्वहरूले लोककथालाई मनोरञ्जन दिनुका साथै नैतिक शिक्षा दिने गरेका हुन्छन् । लोककथाको मुख्य उद्देश्य मनोरञ्जन र शिक्षा दिनु हो ।

लोककथामा भनेको कामको थकान पछि बेलुका अगेनाको डिलमा बसेर कथा भन्ने र सुन्ने प्रचलनले एकातर्फ थकान मेट्छ भने अर्कोतर्फ एक अर्कामा रहेको रिस, राग सबै समाप्त हुन्छ । मानिसहरूले यसबाट मनोरञ्जन प्राप्त गर्दछन् । लोककथाका विषयवस्तु

इतिहास, पुराण, धर्म, संस्कृति, समाज, साहसिकता, प्रेम साथै अलौकिक गरी विभिन्न प्रकारका हुन्छन् । लोक जीवनका आस्था, विश्वास, अनुभवका संवाहक मानिने लोककथाहरूले तत्कालीन लोक समाजको जीवन्त चित्रण गरेका हुन्छन् । त्यसैले लोककथाको संरक्षण र खोजको आवश्यकता रहेको छ । यसकारण उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाको सङ्कलन र अध्ययन गरिएको छ ।

१.२ समस्याकथन

प्रस्तावित अध्ययनपत्र उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाको सङ्कलन अध्ययन र विश्लेषणका लागि निम्न समस्या रहेका छन् ।

(क) बनेपा उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथा केकस्ता छन् ?

(ख) यस क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाका केकसरी वर्गीकरण र विश्लेषण गर्न सकिन्छ ?

१.३ अध्ययनको उद्देश्य

प्रस्तुत अध्ययन कार्यको उद्देश्य उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित नेपाली लोककथाको वर्गीकरण र विश्लेषण गर्नु रहेको छ । यस क्रममा सङ्कलित लोककथालाई वर्गीकरण गरी लोककथाको विश्लेषण गरिएको छ :

(क) बनेपा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाको सङ्कलन गर्नु,

(ख) यस क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाको वर्गीकरण र विश्लेषण गर्नु,

१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा

चन्द्रबहादुर डाँगीले “रोल्पा जिल्लामा प्रचलित लोककथाहरूको सङ्कलन, वर्गीकरण र विश्लेषण” (२०६८) शीर्षकको स्नाकोत्तर शोधपत्रमा परम्परादेखि लोकसमुदायले सत्यका रूपमा स्वीकार गर्दै आएका, काल्पनिक कथावस्तु भएका, मनोरञ्जनपूर्ण, शिक्षाप्रद, गद्यमुलक, कलात्मक, मौखिक लोकआख्यानलाई लोककथा भनिन्छ भनेर उल्लेख गरेका छन् । यसरी लोककथाको परिचय दिए पनि बनेपाको उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाको अध्ययन भएको देखिदैन ता पनि लोककथाको अध्ययनका लागि सहयोग पुगेको छ ।

दुर्गादेवी पोखरेलले“पाँचथर जिल्लामा प्रचलित लोककथाको सङ्कलन र वर्गीकरण” (२०६८) शीर्षकको शोधपत्रमा लोककथाको सैद्धान्तिक परिचय, पाँचथर जिल्लामा प्रचलित लोककथाहरूको सङ्कलन, वर्गीकरण गरिएको भए पनि बनेपाको उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाको अध्ययन भएको देखिदैन ता पनि लोककथाको अध्ययनका लागि सहयोग पुगेको छ ।

नवीन घलेले “सङ्खुवासभा जिल्लामा प्रचलित नेपाली लोककथाहरूको विश्लेषण” (२०६९) शीर्षकको शोधपत्रमा लोककथाको सैद्धान्तिक परिचय, सङ्खुवासभा जिल्लाको सङ्क्षिप्त परिचय र सङ्खुवासभा जिल्लामा प्रचलित नेपाली लोककथाहरूको सङ्कलन र विश्लेषण गरेका भए पनि बनेपाको उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाको अध्ययन भएको देखिदैन ता पनि लोककथाको अध्ययनका लागि सहयोग पुगेको छ ।

बुद्धिविक्रम थलडले“ताप्लेजुङ्ग जिल्लामा प्रचलित नेपाली लोककथा” (२०६९) शीर्षकको शोधपत्रमा लोककथाको सैद्धान्तिक परिचय तथा ताप्लेजुङ्ग जिल्लामा प्रचलित नेपाली लोककथाको विभिन्न दृष्टिकोणबाट विश्लेषण गरेका भए पनि बनेपाको उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाको अध्ययन भएको देखिदैन ता पनि लोककथाको अध्ययनका लागि सहयोग पुगेको छ ।

विशाल खड्काले“तेरथुम जिल्लाको सिम्ले गा.वि.स.मा प्रचलित लोककथाहरूको अध्ययन” (२०७०) शीर्षकको अध्ययनपत्र प्राप्त छ । अध्ययनपत्रमा लोककथाको परिचय, परिभाषा, सिम्ले गा.वि.स. मा प्रचलित लोककथाहरूको सङ्कलन, वर्गीकरण तथा लोककथा तपस्वका आधारमा विश्लेषण गरिएको भए पनि बनेपाको उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाको अध्ययन भएको देखिदैन ता पनि लोककथाको अध्ययनका लागि सहयोग पुगेको छ ।

शिवराज सुवेदीले “रोल्पा जिल्लाको पूर्वी भागमा प्रचलित नेपाली लोककथाहरूको सङ्कलन, वर्गीकरण र विश्लेषण” (२०६७) शीर्षकको स्नातकोत्तर शोधपत्रमा लोकका मौखिक परम्परामा जीवित विविध पक्षको आख्यानात्मक अभिव्यक्ति नै लोककथा हो, जसले यथार्थलाई उद्घाटन गरिस भनेर उल्लेख गरेका छन् । यसरी लोककथाको परिचय दिए पनि

बनेपाको उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाको अध्ययन भएको देखिदैन ता पनि लोककथाको अध्ययनका लागि सहयोग पुगेको छ ।

अमरबहादुर बस्नेतले“तेरथुम जिल्लामा प्रचलित लोककथाहरूको सङ्कलन, वर्गीकरण र विश्लेषण” (२०७२) शीर्षकको शोधपत्रमा लोककथाको परिचय, परिभाषा र तेरथुम जिल्लाको इसिबु, सम्दु, सिम्ले, जलजले, ओयाकजुङ्ग, क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाहरूको सङ्कलन, वर्गीकरण तथा लोककथाका तपवका आधारमा विश्लेषण गरिएको भए पनि बनेपाको उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाको अध्ययन भएको देखिदैन तापनि लोककथाको अध्ययनका लागि सहयोग पुगेको छ ।

दिलबहादुर श्रेष्ठले “कपिलवस्तु क्षेत्रका पौराणिक नेपाली लोकगाथाको अध्ययन प्रस्तुति सन्दर्भ र विधातपवका आधारमा” (२०७२) शीर्षकको दर्शनाचार्य तहको शोधप्रबन्धमा कपिलवस्तु क्षेत्रका पौराणिक नेपाली लोकगाथाको पाठ्यीकरण, प्रस्तुति सन्दर्भ र विधागत सौन्दर्यको निरूपण सम्बन्धी सन्दर्भपरक अध्ययन विश्लेषण गरेको पाइन्छ । बनेपाको उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाको अध्ययन भएको देखिदैन ता पनि लोककथाको अध्ययनका लागि सहयोग पुगेको छ ।

नवराज प्याकुरेलले“फेदाप क्षेत्रका लोककथाहरूको सङ्कलन, वर्गीकरण र विश्लेषण”(२०७३) शीर्षकको शोधपत्रमा लोककथाको परिचय, परिभाषा, फेदाप क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाहरूको सङ्कलन, वर्गीकरण तथा लोककथाका तपवका आधारमा विश्लेषण गरिएका भए पनि बनेपाको उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाको अध्ययन भएको देखिदैन ता पनि लोककथाको अध्ययनका लागि सहयोग पुगेको छ ।

१.५ अध्ययनको औचित्य

लोककथा यस अध्ययन पक्षले काभ्रे जिल्लाका उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित नेपाली लोककथाको संरक्षण एवम् प्रचार हुनाको साथै समग्र नेपाली लोककथाका अध्येताहरूलाई पनि लाभ पुऱ्याउँछ । यस अध्ययन कार्यमा काभ्रे जिल्लाको उग्रतारा क्षेत्रको सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, रीतिरिवाज, परम्परा र लोकविश्वास जस्ता कुरा थाहा पाउन सकिने भएकाले औचित्यपूर्ण छ ।

१.६ अध्ययनको सीमाङ्कन

यस अध्ययन कार्यमा काभ्रे उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाको मात्र सङ्कलन र विश्लेषण गर्नु यस अध्ययनपत्रको सीमाङ्कन हो ।

१.७ सामग्री सङ्कलन विधि र अध्ययन विधि

यस अध्ययन कार्यमा प्रयोग गरिएका सामग्री सङ्कलन प्राथमिक स्रोत र द्वितीयक स्रोतबाट सङ्कलन गरिएको छ । प्राथमिक सामग्रीको रूपमा काभ्रे जिल्ला उग्रतारा क्षेत्रबाट सङ्कलित लोककथाहरू र द्वितीयक सामग्रीको रूपमा विभिन्न शोधपत्रहरू रहेका छन् ।

१.८ अध्ययनपत्रको रूपरेखा

प्रस्तुत अध्ययन पत्रको संरचनालाई सुगठित तथा सुव्यवस्थित बनाउन निम्नलिखित परिच्छेद तथा शीर्षकमा विभाजन गरिएको छ ।

पहिलो परिच्छेद : अध्ययनपत्रको परिचय

दोस्रो परिच्छेद : बनेपा उग्रतारा क्षेत्रको सामान्य परिचय

तेस्रो परिच्छेद : उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोक कथाको सङ्कलन

चौथो परिच्छेद : उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाको विश्लेषण

पाँचौँ : सारांश तथा निष्कर्ष

दोस्रो परिच्छेद

काभ्रे जिल्ला र बनेपा नगरपालिकाको परिचय

२.१ काभ्रे जिल्लाको सङ्क्षिप्त परिचय

काभ्रे जिल्ला नेपालको ७७ जिल्लाहरूमध्येको एउटा जिल्ला हो । यो नेपालको सातवटा प्रदेशहरू मध्य मध्यचल प्रदेशको पहाडी जिल्ला हो । ३.१६ वर्ग किलोमिटर क्षेत्रफल रहेको छ, यस जिल्लाको सिमाना उत्तरमा सिन्धुपलाञ्चोक दक्षिणमा सिन्धुली, पश्चिममा भक्तपुर र पूर्वमा रामेछाप जिल्लासम्म फैलिएको छ । प्राकृतिक छटाले भरिपूर्ण यो जिल्लाको आफ्नो छोट्टै पहिचान रहेको छ । आफ्नै भाषा, संस्कृति र चालचलन सहित पहिचान राख्न सफल यो जिल्ला लोक संस्कारमा समेत अत्यन्तै सम्पन्न रहेको छ । यस जिल्लाका सङ्गाको शिव मन्दिर, बनेपाको पनौतिको गोरखानार्थ, पलाञ्चोकको पलाञ्चोक भगवति विभिन्न धार्मिक एवम् पर्यटकीय स्थलहरू रहेका छन् (नगरपालिका : एक चिनारी, २०७५) । यसरी हरेक प्रकारले पहिचान राख्न सफल रहेको यस जिल्लाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि, नामकरण, हावा पानी, नदी तथा खोलाहरू, प्रमुख धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरू, राजनैतिक तथा प्रशासनिक विभाजन, धर्म, संस्कृति, भाषा, स्वास्थ्य तथा शिक्षा जस्ता शीर्षकअन्तर्गत संक्षिप्त रूपले जानकारी दिइएको छ ।

२.२ हावापानी

समुद्र सतहबाट ४६०० फिटमा रहेको काभ्रे जिल्लाको हावापानी यहाँको भौगोलिक असमानता र विविधताका कारण विषमताले भरिपूर्ण छ । यस जिल्लाका किनारमा अवस्थित पाँचखाल आदि क्षेत्रमा गर्मी याममा प्रचण्ड गर्मी भई उष्ण हावापानीको अनुभव हुन्छ । यस क्षेत्रमा हिउँदकोसमयमा ८३.३३ पर्ने र गर्मी समयमा पनि शीतल नै हुने हुनाले शीतल प्रदेशको पनि प्रतिनिधित्व भएको पाइन्छ ।

२.३ नदी तथा खोलाहरू

काभ्रे जिल्ला भित्र उग्रतारा क्षेत्रमा तीन जलाधार क्षेत्रहरू पर्दछन् । यी जलाधार क्षेत्रहरूलाई दुईवटा महाभारत पर्वतीय श्रृङ्खलाहरूले छुट्याएको छन् । यो जिल्लामा नदी

तथा खोलाहरू मुख्य रूपले बनेपा खोलारोशी खोला आदि रहेका छन् । नेपालको नदी प्रणाली अनुसार पहाडी जिल्ला भित्र पर्दछ ।

२.४ प्रमुख धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरू

यस जिल्लामा विभिन्न धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरू रहेका छन् । जसमध्ये धनेश्वर, गणेश, नाणायणथान, भीमसेनथान, चन्द्रेश्वरी, गौकुरेश्वर, सपिङ्ग, सिद्धिगणेश देवी स्थान, गोसाइथान, कुशेश्वर महादेव, इन्द्रेश्वर, महादेव, नोला भगवती, डङ्काली देवी, काली देवी, तिमाल नारायणी धाम पलान्चोक, भगवती, केन्द्रेश्वर, फङ्केश्वर, लङ्केश्वर, महादेव मन्दिर आदि प्रमुख स्थलहरू रहेका छन् । यिनै धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरूका कारण यस क्षेत्रलाई पर्यटकीय क्षेत्रको रूपमा विकास गर्ने सम्भावना अत्यन्त प्रबल रहेको छ ।

२.५ राजनीतिक तथा प्रशासनिक विभाजन

प्रदेश नं. ३ अन्तर्गतका १३ जिल्लाहरूमध्ये एउटा पहाडी जिल्लाको रूपमा रहेको काभ्रेपलाञ्चोकमा तेह्र वटा स्थानीय तह रहेको छन् । जसअन्तर्गत ६ वटा नगरपालिका र ७ वटा गाउँपालिका रहेको छन् । यस जिल्लामा संघीय संसदका लागि दुईवटा र प्रदेश संसदका लागि चार वटा निर्वाचन क्षेत्र रहेका छन् ।

२.६ धर्म संस्कृति

धार्मिक दृष्टिकोणले हेर्दा यस जिल्लामा हिन्दु, बौद्ध, क्रिस्चियन, प्रकृति पूजक, ईस्लामका साथै किराँत लगायतका धर्म मान्ने समुदायका मानिसहरूको बसोबास रहेको पाइए पनि बढीमात्रामा हिन्दु धर्मालम्बीहरू रहेका छन् । यस जिल्लामा थुप्रै धर्म र भाषा समुदायका मानिसहरूको बसोबास रहेको पाइए पनि अधिकांश मानिसहरूले धर्मको रूपमा हिन्दु धर्म र भाषाको रूपमा नेपाली, तामाङ्ग, नेवार आदि भाषालाई मातृभाषाको रूपमा स्वीकारेको देखिन्छ ।

२.७ बनेपा नगरपालिकाको सङ्क्षिप्त परिचय

तीन नं. प्रदेशको पहाडी जिल्लाको रूपमा रहेका काभ्रेपलाञ्चोक नेपालको ७७ वटा जिल्लाहरूमध्ये एउटा जिल्ला हो । यसै काभ्रेपलाञ्चोक जिल्ला अन्तर्गतको बनेपा नगरपालिका भौगोलिक रूपमा जिल्लाको पश्चिमी भागमा अवस्थित रहेको छ । यो नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल जम्मा ५५ वर्ग किलोमिटर रहेको छ । यस नगरपालिकालाई जम्मा १४ वटा वडामा विभाजन गरिएको छ । जसमा साविकको तुकुचा नाला उग्रचण्डी नाला बनेपा नगरपालिका उग्रतारा जनागाल, महेन्द्रज्योति बासडोल, नासिका स्थान साँगा रविओपीको केही भाग समेत मिलाइ १४ वडामा विभाजन गरिएको छ ।

बनेपा नगरपालिकामा कुल घरधुरी सङ्ख्या १२१०६ रहेको यस नगरपालिकाको कुल जनसंख्या ५५६२८ रहेको छ (नगरपालिका : एक परिचय २०७५) । यसै गाउँपालिकाको वडा नम्बर ८ अवस्थित प्रसिद्ध धार्मिक स्थलको व्यापारीक केन्द्रका आधारमा बनेपा गाउँपालिकाको नामाङ्करण गरिएको हो ।

२.८ धार्मिक/सांस्कृतिक अवस्था

जातजाति, संस्कृति र भाषामा विविधता रहेको यस बनेपा नगरपालिकामा मगर, नेवार, तामाङ, बाहुन, क्षेत्री र दलित जातिको बसोबास रहेको छ । यहाँ मुख्य रूपले नेवारी भाषाका साथै तामाङ भाषा, मगर र नेपाली भाषा प्रचलनमा रहेको छ भने नेपाली भाषा सम्पर्क भाषाको रूपमा रहेको छ । हिन्दु धर्मको आधिक्यता रहेको यस क्षेत्रमा बौद्ध र क्रिश्चियन धर्मावलम्बीहरूको पनि बसोबास रहेको छ ।

२.९ शिक्षा

यस क्षेत्रका शिक्षाको स्थितिमा राम्रो रहेको यस नगरपालिकामा २२२ वटा माध्यमिक विद्यालय, ३४५ वटा आधारभूत विद्यालय र ४१६ वटा बालविकास केन्द्रहरू रहेका छन् । भौगोलिक रूपले विकट बस्तीहरूमा फैलिएको यस गाउँपालिकामा सबैलाई सहज हुनेगरी शिक्षालय नहुनुले पनि शैक्षिक चेतनामा पर्याप्त विकास हुन सकेको छैन । यसले समग्र विकासको गतिलाई प्रभाव पारेको छ ।

२.१० वेषभूषा

यस क्षेत्रका मानिसहरूको भेषभूषामा बहुभाषिक बहु सांस्कृतिक रहेको हुँदा आ-आफ्नो जाति परम्परा अनुसार पोशाक लगाउने प्रचलन छ भने सहरीकरणका कारण परम्परित वेषभूषामा लोप हुन लागेको देखिन्छ ।

२.११ उग्रतारा क्षेत्रको परिचय

बनेपा नगर पालिका भित्र पर्ने उग्रतारा क्षेत्र वडा नं. ८ रहेको बनेपा नगरपालिका भए पश्चात बनेपा १० रहेको छ । साबिक बनेपा वडा ८,९,१० लाई समेटेर बनेपा नगरपालिकाको नयाँ नं. ७ बनेपा उग्रताराको क्षेत्रफल ३.१६ रहेको छ । घरधुरी संख्या १२८५ भएको छ । उग्रतारा क्षेत्रमा जम्मा जनसंख्या ७००१ रहेको छ भने पुरुषको सङ्ख्या ३,५४१ र महिला ३,५६० रहेको छ (नगर पुस्तिका) । यस उग्रतारा क्षेत्रको हावापानी पहाडी प्रदेशको हावापानी सँग मिल्दो छ । यस क्षेत्रमा जाडो समयमा अति नै जाडो र गर्मीमा त्यति गर्मी महसुस हुँदैन । यस क्षेत्रका मानिसहरूको मुख्य पेशा नोकरी र कृषि हो । केही युवाहरू रोजगारीका लागि विदेश पलायन भएका छन् । केही मानिसहरूले पशुपालन गरेर पनि आफ्नो जिविकोपार्जन राम्रोसँग गरेका छन् । हिन्दु परम्परा अनुसार चाडपर्व रीतिरिवाज चालचलन मान्दै आएका छन् । यसमा दशैं, तिहार, तिज र माघेसक्रान्ति जस्ता पर्व मुख्य रहेका छन् । यस क्षेत्रलाई पुण्यमाता खोलाले छुट्याएको छ । खोलाको नजिकै हनुमानको मन्दिर छ । त्यस मन्दिरमा भक्तजनहरूको भीड लाग्दछ । त्यस ठाउँको मुख्य चिनारी हंसदायोग आश्रम रहेको छ । त्यहाँ योग गर्नका लागि नेपालका विभिन्न ठाउँबाट मानिसहरू आउने गर्दछन् । यसर्थ यस क्षेत्रलाई योगमार्गका नामले चिनिन्छ ।

२.१२ निष्कर्ष

यसरी हेर्दा बनेपा नगरपालिका भौगोलिक हिसाबले पहाडी क्षेत्र भएको र विभिन्न जातजाती, भाषा, संस्कृति र रहनसहनका हिसाबले विविधता प्राकृतिक सौन्दर्य श्रोत साधनका हिसाबले सम्पन्न, शिक्षा स्वास्थ्य र समृद्धिका हिसाबले राम्रो रहेको देखिन्छ । प्रसिद्ध धार्मिकस्थल चण्डेश्वरी धनेश्वरी, ताना भगवती, साँगा मन्दिर लगायत अन्य विभिन्न आकर्षण स्थलहरू यस नगरपालिकामा हुनुले भविष्यमा यस स्थानलाई पर्यटकीय स्थलको रूपमा विकास गर्ने सकिने सम्भावनाहरू समेत प्रशस्तै रहेको छ ।

तेस्रो परिच्छेद

उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाको सङ्कलन

३.१ विषयपरिचय

काभ्रे जिल्ला बनेपा नगरपालिका उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथालाई वर्णनानुक्रम अनुसार सङ्कलन गरिएको छ ।

३.२ कृष्णको कथा

एकादेशमा चाइनी केरे एउटा जङ्गलमा एउटा चाइनी केरे गौमाता गाई जाँदीरैछिन् । कृष्ण भगवान रुखको टोङ्कामा बसिराखेका रेछन् र गाई सधैं जानी दूध दिनी टोङ्कामा कृष्णले दुध खानी गदारेछन् । आज गरे भोलि गरे अनि एउटा गरिब किसान चाइनी केरे जङ्गलमा चाइनी के रे जाँदो रैछ दुःख पाएर । ऊ पनि खान नपाई नपाईकन घुम्दै घुम्दै जङ्गलमा जाँदो रेछ । जङ्गलमा गइसकेपछि यसो यताउती हेर्दा खेरी उसले गाईले दूध भाारेको देखेछ । टोङ्कामा ओहो! त्याँ त गाईले दुध भादोरेछ । के रेछ नि याँ भनेर त्यो दिन त्यतिकै फर्केछ । भोलीपल्ट गएर चाइनी केरे त्यो गौमाताले गन्यो कथाको चाइनी केरे गोभारहरु सबै सफा सुग्घर गर्ने रेछ । पर्सिपल्टको दिनमा पनि सफा सुग्घर गरे कृष्ण भगवानले सोधे कि त प्रसन्न भएर ए मनुष्य तैले किन चाइनी केरे सफा गरिस् ? तलाई के चाहियो ? ल भन भनेर भनेर चाइनी कृष्ण भगवानले सोध्नु भयो ।

सोधि सकेपछि उनले चाइनी केरे मैले दुख पाएँ । मैले केई खान पनि पाइन र म यसो जङ्गल तिर आको त्यहाँ गाईले दुःख दिदो रे छिन् अनि खेरी फोरहरु रे छ मैले सफा सुग्घर गरेर मैले नि दुध खान पाउँछु कि भनी चाइनी आशाले मैले गरेको भनेर चाइनी त्यो मनुष्यले भनेछ । त्यो भनिसकेपछि त्यहाँवाट कृष्ण भगवानले एहे ! यसले खानै नपाएको भए खान दिन पर्छ भनेर गौमातालाई भने की आदि दुध मलाई दिनु आदी दुध त्यो भोको मनुष्यलाई दिनु भनेर चाइनी केरे गाईलाई कृष्णले अराए । त्यसै अनुसार गाईले चाइनी के रे कृष्णलाई आदि दुध दियो । मनुष्य जान अलिकति ढिला भोको थ्यो ढिला भइसकेपछि अनि बैनी आएर गौमाता बसिरनु भथ्यो । अनि गयो गइसकेपछि उठेर गौमाताले दुध चाइनी केरे भादिनु भयो । अब उसको भाँडो केइ छैन हत्केलामा थापेर

यसरी चाइनी दुध खायो । खाइसकेपछि आज सफा गय्यो दुध खायो भोली सफा गय्यो दुध खायो ।

यस्तै गर्दै जाँदा खेरी कृष्ण भगवानले अब यो दुःख पाकोलाई दिन पय्यो भनेर चाइनी केरे सबै गाउँहरुले चाइनी मायाँ गर्न सबै गाउँलेहरुका घरमा जानी चाइनी जानी उल्ले पनि खान दिनी मेला पनि बोलाउनी उता जानी काम पनि पाउनी गर्दै गर्दै गर्दै गर्दै जाँदा जाँदा जाँदा उ पनि सम्पूर्ण चाइनी भएर के रे धनी भएको थ्यो रे बैनी गाउँमा चाइनी केरे चाइनी केरे अनि गाउँभरिको धनी भए राम्रो संग चैनी खेरी व्यवहारीकतामा बसिराखेको थ्यो रे कथा सोध्नेलाई केही सम्पूर्ण केके भन्थे बिसिहाल्यो अब चैनि त्यति नै टिप यति मै टुड्ग्यो ल ।

स्रोत व्यक्ति : सानु आचार्य

वर्ष : ७०

ठेगाना : उग्रतारा ८, बनेपा

सङ्कलन मिति : २०७५/११/३

३.३ चलाख बुढो

एकादेशमा एउटा बुढा रछन् रे ती बुढाको तीनभाई छोरा । जेठो, माइलो, कान्छो । तिनका ब्या गरेछन् । ती तीनवटा छोराको ब्या गरेछन् । तीनवटा बुहारी आए । जेठी, माईली, कान्छी आएपछि बुढाले यसो सोच बनाए । अब के गर्ने त बुहारीहरूको दिमाग कस्तो छ । के छ कस्तो छ । यसो विचार गरे । चेक गरे अब के गर्ने भन्दा यिनीहरूलाई एक एक मुठी मकै दिऊँ । अनि बुहारीलाई बोलाएर । बुहारीहरू आऊ तिमिहरू एकएक मुठी मकै लैजाऊ । बुहारीहरूले एक एक मुठी मकै थापे । बुहारीहरू मकै त थापे । त्यो मकै तिनीहरूले आजकै मितिबाट आउँदो वर्षको आजकै मितिमा मलाई यो मकै फिर्ता गर्नुपर्छ भनेर भने ससुराले भन्नुभयो । अनि मकै बोकेर लेरगए कान्छी बुहारीले सुग्घर सफा गर्ने क्रममा डस्पिनमा हालिन् । फाल्दिहालिन्, माइली बुहारीले अब जतनगर्नुपर्छ भनेर सेफमा राखिन् । एक मुठी मकै सेफमा राखिन् । पालो आयो जेठी बुहारीको जेठी बुहारी अलि मेहेनती भएको हुनाले त्यो मकै माइत पठाउने विचार गरिन् । माइत लगेर बारीमा छर्नलाई माइत पठाई । माइत पठाएपछि माइतमा छरिहाल्छन् त्यो मकै म ल्याउछु भन्ने उनले सोच गरिन् । माइत पठाइन् । अब यो मकै माइत पठाएपछि माइतमा छरे । त्यो छरे मकै । माइतमा छरेको मकै म ल्याउँछु भन्ने विचार गरिन् माइतमा मकै फल्यो मकै जम्मा गरे । अब मकै जम्मा गरे । आज भन्दा भन्दा भोलि भन्दा वर्ष बित्यो । अब मकै ससुरालाई बुझाउने दिन आयो । अनि ल बुहारी हो मैले बुझाएको मकै मलाई चाहियो भन्नुभयो । अनि बुहारीहरूले ल्याए । ससुराले मकै मागे पछि त छटपट भयो । कान्छी बुहारी पसलबाट ल्याइन । माईली बुहारीले सेफबाट निकालिन र ल्याइन् जेठी बुहारीले माइतमा रोप्न दिएको मकै तीनधोका ल्याइन् । अब भन्नुस् यो कथा ले भनेको कुरा के हो ? आफै बुझ्नुस् ।

स्रोत व्यक्ति : सरोज सापकोटा

वर्ष : ५०

ठेगाना : उग्रतारा ८ काभ्रे

सङ्कलन मिति : २०७५/१२/२३

३.४ छोरी कुटेर बुहारी तहलाउने कथा

एकादेशमा एउटा केटा थ्यो रे, उसका सानैमा बाउआमा मया थ्यो रे । ऊ एकलो थ्यो रे उसको अब गाई पाल्या थ्यो रे । खसी पाल्यो थ्यो रे । कुकुर पाल्या थ्यो रे । ऊ अब बढदै बढदै गयो रे, अनि उसको बे गर्ने उमेर भयो रे । अब म एउटा केटी खोज्नु पयो अब बे गर्ने पयो म पनि एकलै भईभन्यो रे । अनि गाउँका भन्नु वरिपरिकाले त्यो घरमा एउटा कन्या छ भनेरे के । त्या जाँदाखेरी यसो हेर्दा खेरी बाउ मात्र काम गर्ने रचरे । आमाले पनि केही नगर्ने छोरीले पनि केहि नगर्ने रच रे के गएपछि म तपाईको कन्या माग्न आको भनेछन् । के रे म कन्या त दिन्छु दिन्न भन्दिन । तर उनले केही गर्दिन एउटा तातोपानी तताउर पनि खान जान्दिन भनेर भनेछरे के बाहुन र एकछिन यसो सोच छन् रे सोचेपछि हुन्छ म ले गर्छु भनेछन् रे त्यसो भनेपछि ल हामीलाई रातो टिका लगाइदिनु पठाइदिनु भनेछन् रे हैन । मेरो घर टाढा छ मेरो खसी छ । गाई छ बाखा छ । के हो गाई छ बाखा छ कुकुर छ । भनेछन् रे हैन त्यसो भनेपछि टिकाटाला लगाएर देख्नु रे के । पठाएपछि घरगएपछि अब गाई कराइराखेका बाखा कसाइराखेका कुकुर कराई राखेको रेछन् रे । अनि गएपछि अब बेलुका गएँ अब साँभ पयो । यताउती पानी सानी खुवाएहोरे उनीहरू खानेकुरा खाएहोरे सुते छैन । विहान उठे । गाईलाई त के भनेचन रे भन्देखी । अब घाँस काटेर ल्याउनु भात पकाउनु खसीलाई नी खुवाउनु आफूपनि खानु कुकुरलाई नी खुवाउनु भनेछन् रे के त्यसो भनेपछि उ चाहिँ केही काम साम त कही थेन रे गाउँघर तिर गएछन् रे । गाउँघरमा गएपछि गाईलाई कहिले घाँस काटेर खुवाँउछ त ? आफूले पनि खादेन अरुलाई नि खुवाँउदैन नि हैन भात पनि पकाउँदैन नि हैन स्वास्नी तह लगाउन खोजेको त त्याँढ आउदा खेरी त के के गाईलाई घाँस काट्थ्यो के को भात पकाएर खान्थ्यो त्यसपछि गाईलाई कुटेर लखेटेछ रे भिरबाट गुल्टाइदिएछ रे । अनि फेरि खसीलाई अराएछ रे ल तँ घाँस पनि काट्ने भात पनि पकाउनी भनेर हिँडे छ रे । त्यसरी जाँदा खेरी त्यो खसीले पनि केई गर्छ त केई गन्या छैन, अनि आएछ रे खसीलाई पनि काट्छरे । मार हानेछरे अनि त्याइ फेरी कुकुरलाई अराएछ रे भात पकाउनी खानी उसलाई पनि खानदिने आफू पनि खानी भने चरे कुकुरले पनि केई गन्याछैन ? कुकुरले गर्छ त काम ? अनि कुकुरलाई पनि लखेड्देछ रे हैन् । अब श्रीमती कै काम श्रीमतीलाई नै अराउछिन् पयो नि श्रीमतीलाई अराउँदा श्रीमती डरले थरथर भइछिन रे के ? उस्ले बेलुकाबुढो आउदा सब काम गन्यो देख्या थ्यो रे क्या आमाले बाऊले गन्या सबै देख्या थ्यो रे बेलुका बुढोचाहिँ आउँदा टाकटुक

गरिन्त मकै पनि गोडिन्त रे भात पनि पकाइन रे बुढो आउंदा चाहिँ गरिन्त टाक्कटुकक
पारेर राखिन्त रे न जान्या त हैन नी नगरेको के त्यति त हो नि हैन ।

स्रोत व्यक्ति : साइली तिमल्सिना

वर्ष ५०

ठेगाना : उग्रतारा ८, बनेपा

सङ्कलन मिति : २०७५/१२/२२

३.५ दाजु भाइको कथा

एकादेशमा छ दाजुभाई थेरे । तिनका बौआमा सानैमा मय्या थेरे । एउटी बहिनी थि रे । त्यो बहिनी सानी थिए रे । त्यो दाजुभाइले हुरकाइ राख्या थेरे । ती दाजुभाइहरूको बे गरेरे । बे गरेपछि अब सम्पति कैइ थेन रे । दाजुभाई विदेश जानलाई बैनी आमा भाउजूहरूको जिम्मा देर दाजुभाई विदेश लागेरे विदेश जाँदा खेरी अब हामी विदेश जान्छौँ यो एउटी बहिनी राम्रोसंग हेर है तिमीहरूले भनेर हिँड्या थेरे दाजुभाइ विदेश गएपछि अब राम्रोसंग त्यो नन्दलाई हेच्या भए त हुन्थ्यो नी त्यो नन्दलाई तिनीहरूले कसैले पनि नहेरेर हरेक कुरामा दुःख दिएछन् रे रोइरन्थी रे विचरा कैले समुन्द्रको पानी ले भन्थे रे कैले जङ्गलबाट दाउरा ले भन्थे रे कहिले धान कुटेर ले भन्छन् रे । त्यो छ सात वर्षको बच्चीले सक्छे त ? काम गर्न सकिन्छन् नी हैन । त्यस्तो गर्दा गर्दा कान्छी भाउजूले अलिकति माया गन्थी रे दुई सिता भात नड्मा लुकाएर खान दिन्थी रे । उनी त्यसो गर्दा गर्दा अब दुई तीन वर्ष कति वर्षको लागि दाजुहरू त बाहिर गए रे । फर्केर आए रे । लास्टमा त अब दाउरा ले भन्दा सर्पले बान्देछ रे । बाघले दाउरा खोज्देछ रे बोकेर आइछ रे । बहिनीको दुधले भन्छन रे । रुदै रुदै वन जाँदा अब त्यो बहिनीको ठूलो बच्चाले दुध पनि मागेर राख्दी छ रे पातमा त्यो पनि ल्याई यसलाई त कसैले पनि खाएन भन्छन् रे । सारै दुःख पाय्य त्यो बहिनी छ छ जना दाजुभाइको एउटी बहिनी आमाबौ नभएनी त्यल्ले पनि दुःख पाई पाइन त ? त्याँठ भाउजूहरूले हेला गर्दा गर्दा बल्ल बल्ल दाजुहरू आउनी दिनमा त सिम्मलको भूवा लेर आइज रुखबाट भनेर पठाएछन् रे समुद्रको पानी लिन जाँदा गङ्गाले पानी भरदिन । जङ्गलमा दाउरा खोज्न जाँदा बाघले खोज्दयो । डोरी नभएर सर्पले बान्दयो । हरेक दुःख कष्ट भोग्दै भोग्दै आइन् । धान कुट भन्दा ढिकी उच्चाल्न सकिदन् भगेराले कुट्दियो रे । एक मुरी धान कुट्दा एउटा गेडोहराउदा कुटेछन् रे फेरि एउटा गेडो चामल भगेराले खोजेर ल्याईदियो रे । लास्ट दाइहरू आउनी टाइममा सिमलको भुवा लिन पठाएछन् रे ।

रूखको टुप्पामा त गइन तर ओर्लन सकिनन् ? कसरी ओर्लनु रूखैमा बसिन् रूखको फेदमा बसेर बहिनी दाइहरू विदेशबाट आए भात पकाए रे अब घर पुग्न भ्याएनन् नी उबेला हिड्न पनि गाडीको वाटो छैन । अनि रूखाँ वास बस्न तल भात पकाउन थाले रे माथिबाट पानी पय्या जस्तो तारा लाइछ रे आकाशमा पानी पय्या जस्तो कान्छो दाजुको ढडेल्ला थोपा थोपा चुहिन्छ रे । के चुहिन्छ ? पानी पय्यो भन्यो र दाजुहरू खै पानी पय्या

भन्छन् रे दाजुहरु त्यसो गर्दा गर्दा भात पकाएर भात पकाएपछि ६ भाग लाउदा ७ भाग हुन्छ रे जति खेर पनि ६ भाग हुन्छ रे । यसो माथि हेर्दा बैनी रुखको टुप्पामा रैछिन् रे । बहिनीलाई देखेर रुदै माथि गएर बोकेर ओराले रे र त्यो भात खुवाएर हेरेर आफू सागै राखेर भोलीपल्ट आफूसागै घर लगेछन रे । भाउजूहरुलाई खै खै त बहिनी ? भनेछन् रे । खै अहिले सम्मयतै रुदै थिन् भनेरे कान्छीले चाही अहिले यतै हुनुहुन्थ्यो भनिरे अरुले चाहा काम अराएको मान्ने होइन रे कता गइन भनेर रे ए कुरो त्यस्तो रैछ अब बहिनीलाई उनीहरुले भेटाइसके उनीहरुले ढाटेर कुरो मिलेन नी अनि तिमीहरुले मेरो बहिनी हेच्या यहि हो ? भाउजूहरुलाई चै तिमीहरुको काम सक्यो तिमीहरुको खेल सिध्यौ एउटी भाउजूलाई राखेर अरुलाई निकाली दिएछन्रे दाजुहरुले अनि बहिनीलाई राम्रो साग पालन पोषण गरेछन् रे यति नै हो मेरो कथा अब अरु छैन है सुन्नेलाई सुनको माला भन्नेलाई फूलको माला यो कथा वैकुण्ठ जाला भन्ने बेला मुखमा आउला भन्यो त्यती हो ।

स्रोत व्यक्ति : देवकुमारी हुमागाई

वर्ष : ५०

ठेगाना : उग्रतारा ८, बनेपा

सङ्कलन मिति २०७५/१२/१३

३.६ पालोको पैचो

एकादेशमा एउटा बुढा थेरे ही । त्यसका छोरा बुहारी थेरे । एउटा नाति थ्यो रे । अनि बुढा बिरामी भए छ रे । अनि बुढा बिमारी भएपछि त्यो छोरा बुहारीले यताउती हिन्नी, ति बुढालाई खान दिन भ्याएछन् रे । नभ्याएसी, छोरा बुहारीले खाइसकेपछि बुढा एसो भान्सा तिर जान्थे केही भए खान्थेरे नभए त्यसै आउथे रे । नातिले अब के चिउरा अ ब पानी सानी ल्याएर खान्थ्यो रे । अब त्यो छोरा बुहारी ले भनी रे अब के गर्ने त बुढा अब बुढालाई त ख्वाउन हामी ससुरा बाजेलाई त भ्याउँदैनाँ खुवाउनलाई के गर्ने त अब भनेछन् रे अनि डोको अब एउटा डोको खोज्न पुग्यो । डोको खोजेर ल्याउ बुढा भनिछरे हे । बुढा चैले अनि डोको खोजेर ल्याएसी अब एउटा मन्दिर डुलाउन भनेर लैजम बुढा अनि भिरवाट गुल्टाइदेर आउ भन्या नातिले सुनेछ रे अनि सुने पछि नाति के भन्छन् भनेर अनि हजुरबालाई भन्यो क्यारे तेल्ले भनेन पछि पछि अनि बुवासँग मनि जान्छु जान्छु भन्दै गएछ अनि एउटा भिरमा लएसी के गर्या बुवा भन्दा खेरी याँ अब भिरवाट गुल्टाईदिनी बुबालाई भनेसी अब यो डोको त चाइन्छ नि बुवा यो डोको किन चाहिन्छ छोरा भन्दा भोलीपर्सि तपाईँलाई नि यसैगरी ल्याउनुपछि नि । यो डोको त चाहिन्छ भनेसी आमा यो छोराले यस्तो भन्यो ल भनेर बुढालाई डोकोमा हालेर लेराए घर अनि ल्याएसी ए बुढा किन ल्याएको छोराले डोको चाहिन्छ भन्यो भोलिपर्सि अब हामीलाई नि जस्तो फल गच्यो त्यस्तै मिल्नी त हो नी । हाम्ले त्यस्तो गर्ने त हुँदो रैछ भन्यो रे बुवाचैले बाउले अनि नातिले त्यो भने पछि घरमा ल्याए बुढालाई अनि ल्याएसी अब कथा सिद्धयो ।

स्रोत व्यक्ति : देवकी महत

वर्ष : ५०

ठेगाना : उग्रतारा ८, जनागल

सङ्कलन मिति २०७५/१२/३०

३.७ भेडाको कथा

एकादेशमा दाजुभाइ दुईवटा थेरे । अनि भेडा चलाउन लैजान भन्यो । दाइ चैले भेडा चराउन लेर जाँदा खेरी यस भटमाँस खाएर बसेछ र भुईमा खसेर क्यारे । अनि डढेलौं लाउँदा भेडा जति सबै मन्यो । अनि फेरि अब भेडा जति ल्याएर गोठमा राख्यो मरे । फेरि आमालाई न्वाईधुवाई गदै भन्या पानी तताएर खुइलाइदियो मान्यो अनि अब हातमा देर कनिका मुखमा हाल्देर अढेसा लागेर राख्यादेछ रे त्याहाँ ल अब लौं सवस्व आमा नि मान्यो भेडा नि मान्यो सर्वसै बनाइदियो मेरो अब भाउजूलाई लिन जा माइत गएर भनेर पठाएछन् । अब त्यो नदीमा ल्याएर कोसेली चै बोकेर आयो भाउजू चै बगाईदियो । अनि घर आउँदा भाउजू खोइ भन्दा खोला ले बगायो भन्यो । कोसेली बोकेर आएछ अनि सर्वश्व बनाइदियो मेरो भेडा नि भन्यो आमा नि मरे बढी पनि मरी यस्तो यस्तो भो भनेर भनेछ रे अनि भट्ट गोडा खसन्ति मेरा भेडा हसन्ति भनेछ ।

स्रोत व्यक्ति : सीता कडेल

वर्ष : ५१

ठेगाना : उग्रतारा ८, काभ्रे

सङ्कलन मिति : २०७५/१२/२३

३.८ भोकाएको स्याल

एकादेशमा एउटा स्याल थियो । स्याललाई असाध्यै भोक लागेछ । भोक लागे पछि यताउता हेर्यो कही देखेन । खोलापारी एउटा सिकार देख्यो । त्यो सिकार खाँउ भन्ने विचार स्यालले गर्नु खोला पारि जाने के गरी जाने खोलामा तर्न उसलाई डर थियो । अनि त्यहि बेलामा एउटा उँट आइपुग्यो र उँटलाई चाहिँ स्यालले भन्यो उट दाइ उट दाइ मलाई खोला पारि पुऱ्याइदिनुन त्यहाँ शिकार छ म खान्छु तपाई त्यहाँ माथि बारीमा उखु छ तपाई उखु खानुहोला भनेर उँटलाई भने पछि उँटले मान्यो अनि स्याललाई पिठिउँमा बोकेर उँट चाहिँ खोला तऱ्यो खोला पारि पुगे पछि स्याल चाहिँ सिकार खाउँन थाल्यो अनि स्याल मज्जाले सिकार खाईरहेको थाल्यो उँट चाहिँन उँखु खान थाल्यो अनि स्याल मज्जाले सिकार खाइरहेको थियो खाँदा खाँदा स्याल अघायो अघाएपछि स्यालले भन्न थाल्यो ओहप.....ओहप गरेर स्याल कराउन थाल्यो । स्याल कराएको सुनेर उखु धनीले थाहा पाए । उखु धनीले थाहापाए पछि यसो आफ्नो बारीमा हेऱ्छन् त उँटले भकाभक उँखु खान लाग्या रहेछ अनि त्यसपछि उखुधनिले त्यो उँटलाई लखेट्दै लखेट्दै उँटलाई पिट्दै पिट्दै चैनी गरे । उँट चाहिँ दौडेर स्याल भठाँ आयो । अनि स्याललाई भन्यो । ए भाइ तिमीले किन कराएको तिमीले कराएको देखेर मलाई त उखु धनीले पिटे हेर जिउ भरि निलडाम नै निलक्षम छ । किन कराएको ? भनेर भन्दा स्यालले भन्यो हेनुस् - उँट दाई, मैले कहाँ यसरी कराएको हो र ? गीत पो गाएको खाना खाएपछि गीत गाउँने बानी छ । मैले गीत पो गाएको त कहाँ मैले कराएको हो त ? होइन मैले कराएको । ए त्यसो पो हो ठीक छ त्यसो भए अब जाउँ न त त्यसो भए । आफ्नो घरमा जानुपर्छ । मलाई फेरी खोला तराईदिनुत भनेर स्यालले फेरि उँटलाई अनुरोध गर्नुयो । उनले पिठिउँमा बोकेर आयो । पिठिउँमा बोकेर आउँदै थ्यो बिचखोलामा आइपुगेसी उँटले भन्यो हेर स्याल भाइ तिम्रो त खाइसी गीत गाउँने बानी रेछ । मेरो त खाएपछि नौउने बानी छ म त नुवाउँछु भनेर चुर्लुम्म खोलामा डुब्यो स्याललाई चानी खोलाले बगायो । उँट खोला वारि आइपुग्यो उँट बच्चो । स्याल चै मऱ्यो । यसरी अर्कोलाई बिगार्छु भन्दा आफू पनि फन्दामा परिन्छ, भन्ने यो कथाले बुझाउँछ ।

स्रोत व्यक्ति : योगनाथ सत्याल

वर्ष : ५२

ठेगाना : उग्रतारा ८, जनागल काभ्रे

सङ्कलन मिति : २०७६/०१/०९

३.९ लोभले लाभ लाभले विलाप

अ लोभले लाभले गर्दा मान्छेको ज्यान जानी रेछ । अ लोभ अ आइन (भयो) लोभले गर्दा मान्छेको ज्यान जानी रेछ मैले एका देशका बुढा र बुढीको कथा भन्दै छु । (म) बुढीले भनि छिन सेल खान मन लागेको छ । ए बुढा ! सेल खान पच्यो भनेछन् । अनि बुढाले भनेछन् दाउरा पनि छैन कसरी पकाउनी । अनि (दाउरो पो दाउरो खोज्न जाउँ न त बुढा भनेर बुढिले भनिछिन । बुढाले जाउँन त जाउँ भनेर ए बुढी जाउँ नजाउँ नताउँ भनेर बुढाले भनेछन् । अनि वनमा गएछन् केई दाउरा पनि पाएनछन् । रूखमा माथि हेर्दा खेरी एउटा बाँदर रहेछ । त्यो बाँदरले सोधेछ अनि सोधेछ ए बुढा बुढी (हौं हौं हौं कुकुर भुकेको) के गर्न आट्याँ हो भनेछ । अनि ति बुढा बुढीले सेल खान मन लाग्यो सेल खाउँ भन्या दाउरा छैन । दाउरा खोज्न आको केइ दाउरा पाइएन भनेर बुढीले भनिछन् । अनि खेर (उ....) बुढीले तेसो भनेपछि मलाई एउटा सेल लेउ म दाउरा मा भारीदिन्छु । अनि हुन्छ नि त भनेछन् । भनेसी अनि उनले दाउरा भारी देछ । एक अँड्गालो दाउरा भयो । अनि घर गएछन् । अनि ढिकीमा चामल कुटेछन् अनि पिठो बनाएछन् । अनि ढोका लगाएर सेल बनाए बुढो पकाउनी बुढी खानी बुढी पकाउनी बुढो खानी गर्दा गदै सेल सिद्धे छ । अनि बाँदर आएछ । खड्खालबाट हात छिराएछ । अनि हात छिराए पछि अब खोइ मलाई सेल देउ नेछ । अब सेल पकाएर खाइसकि हाल्यो अब के दिनी अब मार्छु मार्छु एल्ले भनेर बुढो ध्याम्पा भित्र छिरेछ ; बुढी खाट मुनि लुकिछे । ए बुढा ए बुढा चुप लागेर बस है एँनले मार्छु नि भनेर भनेछ अँ भनिछे बुढीले अनि यताबाट त अब गर्ने अब लुक्यालुकै गर्न पच्यो अनि बुढो अनि ढोका खोलेर भित्र बाँदर गएछ । बाँदर भित्र गए पछि केई पनि रैनछ सेल पनि छैन । अब यो घरमा कोई पनि रैनछन भनेर बाँदर निस्केर गएछ । अनि बुढी निस्केर ए बुढो । ए बुढा निस्कन अब निस्कन पच्यो निस्क भनेर भनिछे अब निस्कनै सक्दैन, कसरी निस्कनु यता जाउँ भनेर भिर छ उता जाँउ भने अब फर्किन सक्दैन अब के गर्नी के गर्नी बुढा अब कता के गर्नी अब । अब गुडाउँ भनेर अनिखेर बाहिर घ्यापो ल्याएर गुडाएछन् । गुडाएसी घ्याम्पो पनि फुटयो बुढो पनि भिवाट लडेरे मच्यो । अनि त्यसो हुनाले अब बुढो पनि छैनन् म कसरी बस्नी म एकलै भई अब कसरी बस्ने भनेर एउटा सेलले गर्दा ज्यानपनी गयो । लोभले लाभ लाभले विलाप भएछ ल ।

ल धन्यवाद !

स्रोत व्यक्ति : देवी कुमारी हुमागाँई

वर्ष : ६०

ठेगाना : उग्रतारा जनागल ८

सङ्कलन मिति : २०७६/०२/११

३.१० लोभी सासू लुच्चो ज्वाइँ

एकादेशमा एउटा लोभी सासू र लुच्चो ज्वाइँको कथा भन्छु है त म । लुच्चो ज्वाइँ र लोभी सासू र लुच्चो ज्वाइँ । ज्वाइँ साब सधैं ससुराली गइरनी रे । सधैं ससुराली गइरनी रे अनि अब सासू आमाले खाना पस्कनी अनि ज्वाइँलाई घिउ खा खाना थपेसी खाना राखेसी घिउ थपम घिउ राखौँ ज्वाइँसाप भन्दारेछन् भन्दारेछिन् रे अनि घिउं दिँदा पाँचौँ छौँ सातौँ दिन भएछ । आठौँ दिनको दिनमा चैं ज्वाइँसाब सासुआमा बाहिर निस्क्या बेला ज्वाइँ साब बाटो भएर के रैछ त यो भाँडोमा भनेर हेरेछ न रे । हेरेपछि घिउको तातो पन्यु लगेर घिउको भाँडोमा स्वाट्ट घुमाएछन रे । अनि सासु आमा आएर खाना पस्केर अनि ज्वाइँलाई घिउ दिन थाल्नु भएछ रे । अनि घिउ दिँदा खेरी सासु आमाले भाँडो ख्वाल्त खनाउँदा खेरि त सर्लक्क भाँडाको घिउ जति सबै ज्वाइँको भाग परेछ रे । अनि के गर्नु सासु आमालाई आपत परेछ रे अनि त अब यो ज्वाइँको भाग घिउ जुँठो चै पनि जुँठो भाग जुठो घिउ पनि ज्वाइँको भागको चै खान्छु भन्दै घिउ त जुँठो बँदैन भन्दै भिक्दै खाँदै गरेचन् रे अनि आज चैं सासू आमाको स्वाद फेरें मैले भनेर ज्वाइँ चैं द्ङ्ग पदैँ घिउ र भात खाएछन् रे ।

स्रोत व्यक्ति : सावित्री दाहाल

वर्ष : ५५

ठेगाना : उग्रतारा ८, जनागल

सङ्कलन मिति : २०७६/०२/११

३.११ सौतिनी आमा

एकादेशमा चैं दुई जना दिदी बहिनी थिए रे । दिदीको चैनी आमा मरेर अर्को आमा बे गरेर जन्मेको बहिनी हो रे । दिदी बहिनी चैं त्यस्तो थिए रे तिनीहरु । त्यस पछि सौतीनी आमाले चैं आफ्नो छोरीलाई चैं धेरै नै मायाँ गर्ने । मिठो मिठो खान दिनी, स्कुल पठाउनी काम पनि केई नगर छोरी तँ सक्दिनस भन्नी उनलाई चैं काम नलाउनी । सौतिनीको छोरीलाई चैं खान पनि नदिनी सधै बाखा पालेको थ्योरे सधै गोठालो पठाउनी रे । गोठालो जानी घर आउँदा कही जहिलै पनि त्यो मकै ल्याए पनि पेट भरि खान नदिनी । आफ्नो छोरीलाई चैं मीठो मीठो खान देरे राख्नी । एक दिन हैन दुई दिन हैन उनलाई चैं दिक्क लाग्थ्यो रे अनि भन्ने मान्छे कोइ नहुँदा उन्ले आफ्नो त्यई बाखा चराउन जाँदा बाखालाई नै भन्थी रे के सुनाउथी रे मलाई त यस्तो गर्छन् घरमा । मेरो कोई छैन खान पनि मिल्दैन भने पछि अनि त्यो बाखोले चैं कैले खिर कैले बाबर कैले जुल्पी हगदिन्थ्यो रे के , त्यो चैं खान मिल्नी गरि नै । अनि त्यो चि. क त्यो खाउ तिम्लाई भोक लाग्दैन त्यस्ले दया नखाए पनि पुग्छ भनेर सधै बाखोले त्यस्तो गर्दिनी रे । अनि बाखो ढिला लेराउनी, घराँ दिएको कुरा खान छोडि रे आज भन्दा भोलि उनले त्यो अब नमिठो नि भो उसको त पेट भरियो नि त बाखा चराउँदै । त्यस पछि अनि उल्ले नआए पछि के रैछ यल्ले दयाँ पनि खाँदिन त घ रको तर काम पनि गर्छे के रै छ ? भनेर बहिनीलाई हेर्ने पठाइछे रे बाखा गोठालो जाँदा । के के गर्दि रैछे तेल्ले हेरेर आ भनेर । अब सधैँको क्रम जस्तै त्यो दिन पनि खिर बाबर, जिल्पी सबै त्यो बाखाले दियो रे त्यस पछि त घरमा आएर त्यो दिदीले बाखा ल्याउन भ नदा पैले आएर उसको आमालाई चैं त्यो बाखाले त यस्तो हगर्दिदो रै छ । त्यै खाँदी रै छे । सबै कुरा गरेर बस्दी रैछे भनेर आमालाई कुरा लाइछे रे । अनि आमा चैं ले त ए तँलाचैनी त्यस्तो गर्दा रैछ त्यो बाखोले अब भोली चैं यो बाखालाई लेराएर त राखोस भोलि त यो बाखोलाई काट्नु पर्छ भनेर उसले रिस गरिन अब बाखोलाई त्यस पछि अनि घर ल्याए पछि तँलाई यस्तो यस्तो गर्छ त्यो बाखाले हैन । भोलि त्यो बाखौँलाई चराउन लानी होइन अब तेल्लाई काट्नु पर्छ भनिछे रे सौतिनी आमाले । अनि उ त रात भरि सोचेर रोइछे रे अनि बाखा नेरिनै गएर भोलि त तपाइलाई काट्नी भन्या छ ; के गर्नि भनेर रोए पछि अनि एउटा (अब कथै बिर्सिनी भैयो के रेकट गर्नु) अनि ठिकै छ काटे भने पनि एउटा टुक्रा लगेर चैं ठूलो पोखरी नेरि लएर चैं टपरिमा राखिदिनु तिम्लाई दुई भाग चैं अँ अलली भाग त तिम्लाई नी नि दिन्छन् होला त्यस पछि अनि त्यो के हुन्छ था हुन्छ भनेर पूरै त्यो गरेछन्

रे । अनि बाखा त काटनी भनेसी दुईटा बाखा पनि त्यो चराउनी गोठालो पनि रुवाबासी गर्दा रैछन् रे । नभन्दै त अरु बाखा चराउन जा भनेर तेल्लाई काटेछन् रे । काटे पछि बाखाको भाग लिए खाए तेल्लाई पनि अलिकति टपरीमा राख्दैछन् रे । अनि उल्ले चैं चोखो ठाउँमा लएर अलि पर कसैले नदेख्नी ठाउँमै लगेर राख्नीनु त्यो भन्या थ्यो रे । अनि त्यो मासु लगेर टपरीमा राख्नी भोलीपल्ट हेर्ने जाँदा चैं त्यो चैं सुनै उत्पन्न भएछ रे ठूलो मूर्ति नै सुनको जस्तो भएछ रे अनि सारा मान्छे त त्याँ के अचम्म भयो एउटा पोखरीको डिल जस्तोमा यस्तो सुन भइछ के गरी भयो होला कस्ले भाच्चन सक्छ त त्यो भनेर कुरा गरे । सारा मान्छे हेर्ने गए । सारा हेर्ने गए जान्छन जो जान्छन त्यो डेक पनि चलदैनन् ए राजा रा...मन्त्रीहरू सब आएर हेरे रे कसैले भाँचन सकेनन रे । अनि केई गरिबएसी उ त त्याँ गइन नि त उललाई त पैले भनि सक्या छ बाखाले यस्तो यस्तो हुन्छ भनेर बताको । अनि पछि त्यसको बाउँले चैं भनेछ रे त्याँ त्यस्तो सुननै फलिरा छ कसैले भाच्चन सकेनन तिमी सक्छेउ कि छोरी हिँडन भनेर लेरे गएछन रे । कसैले नसक्या मैले चैं के भाँचन सक्छ होला र भनिरे । तै पनि हिँड न भनेर लेर जाँदा खेरि उल्ले गएर भाँचेसी चैं त्यो सुन भाँच्चे छ रे के (उसैले उ गरिछे । त्यो किन भएछ रे भन्दा त्यो बाखा मरेर चैं उसको आमा मरेर चैं बाखा भाको थ्यो रे के । आमाको शक्तिको कारणले त्यस्तो भएछ ।

स्रोत व्यक्ति : मञ्जु तिमल्सिना

वर्ष : ४५

ठेगाना : उग्रतारा ८, जनागाल

सङ्कलन मिति : २०७६/०२/११

३.१२ स्यालको कथा

सानो स्यालको कथा भन्छु । एकादेशमा एउटा बुढाबुढी धेरै बुढाबुढीको सन्तान नि भएन छ रे । अनि त्याड बुढी अलि अल्छीअल्छी खाल्की थिइन रे । अलिकति बारी रैछ रे बारीमा के लाउन भने भोक्केर बसेकी रैछे रे स्याल आइपुगे छ रे आमोइ किन भोक्केर बस्या भनेर स्यालले सोधेछ रे । बाबु बारीमा बल्ल खनी के लगाउनु के लगाउनु भनिचन् रे अनि व्याढ स्यालले नै अब त्यो छट्टु स्याल पिँडालु रोपौँ भने रे बेलुका पिँडालु ठूलो खँडकुलामा उसिनुहोस अनि तासेर टकटक सिक्का गाड्नुहोस अनि खललकावाट कपकप रोपेपछि भोलि पल्ट त सबै रातमा वररर उम्रिन्छ भनेर लडाइदेछ रे । अनि होत नि भिनेर बुढीले पिँडालु उसिनेर तासेर सिडका गाडेर भोली पल्ट ल्याएर रोपीछ रे । अनि रोपेर आइन बेल्ला सुती भोली पल्ट त उम्रयो होला भनेर हेर्ने गीत त स्यालले सिक्का तान्दै सबै खाए छ रे । अब भएन् यो स्याललाई नमारी छोडदीन भनेर लखेट्दै जाँदा जाँदा जाँदा पहिरो भित्र छिरेछ रे । बुढी नी छिरेछ रे । अनि चै खुट्टो समाइछे रे बुढीले । खुट्टो समाएसि तँलाई पख्लास । अँ ब्याम्मै समायो मेरो खुट्टो बुट्टो कमायौँ घाँस समायो होला भनेछ रे । हो रे छ क्यारे भनेर छोड्या त स्याल भागेर स्यालले त्यसै छट्टु बनाइदेछ रे ।

स्रोत व्यक्ति : निर्मला आचार्य

वर्ष : ५०

ठेगाना : उग्रतारा ८ जनागल

सङ्कलन मिति : २०७५/१२/२९

३.१३ बलले भन्दा बुद्धिले काम गर्नुपर्छ

एकादेशमा एउटा गाउँमा एउटा टपटुइयाँ बाहुन रेछ रे । त्यो बाहुनले नि भिन्न पुराण लाउँन थालेर धेरैलाई फचै फकाएर धेरै पैसा भाँदोरैछ रे । एकदिन धेरै पढलेखेको बाहुन उसको गाउँमा आइपुग्यो । त्यसपछि त्यो पुराण ल्याएको ठाउँमा पुग्यो । पत्येक शब्दहरू प्रत्यक्ष शब्दहरू चै गन्ती गरे मच्ची मच्ची कराइराछ तर सत्य कुरा भनी भनिरहेको थिएन । बाहुनलाई असैन्ह भयो । पढेको बाहुनलाई असहिय भयो । त्यसपछि उसले अब के गर्ने यस्तो अन्याय चै सहिरनु हुदैन भनेर त्यसो भन्यो । म..... विचार गन्यो र उसले भईमा एउटा केई सानो चिज टिप्यो अनि त्यो टिप्पेपछि परपरका मान्छेले के टिपेको भनेको यो बजेको जुँगा चै असाध्यै महफ्वपूर्ण हुन्छ । यस्तो यस कारण मैले यो वहाँको यो जुँगा खसेको रैछ । यो टिपेर राखेको भनेर पाको पारेर आफ्नो खल्लीमा हाल्यो अनि सबै मान्छेहरूले त्यस बाहुनको जुँगा उखेल्ल थाले र त्यो बाहुन त्याबाट कुलेलम ठोक्यो । त्यसकारण कुनै पनि काम गर्दा बुद्धिले भन्दा विवेकले गर्नु पर्छ ।

स्रोत व्यक्ति : रामहरि पौडेल

वर्ष : ५१

ठेगाना : उग्रतारा ८, काभ्रे

सङ्कलन मिति : २०७६/०१/०९

चौथौ परिच्छेद

उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोकथाको विश्लेषण

४.१ लोककथाको विधागत विश्लेषण

उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित बाह्र वटा लोककथाहरू सङ्कलन गरी ती लोकथाहरूको विधागत तपस्व कथानक, पात्र, परिवेश, उद्देश्य र भाषा शैलीका आधारमा विश्लेषण गरिएको छ ।

४.१.१ कृष्णको कथाको विश्लेषण

कृष्णको कथाका कथा काभ्रे जिल्लाको उग्रहतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथा हो । यो कथा बनेपा नगरपालिका वडा नम्बर १० निवासी ७० वर्षीय सानु आचार्य मिति २०७५/११/३ सङ्कलन गरिएको हो ।

(१) कथानक

जङ्गलमा गाई जानु कृष्णले गाईको दुध पिउनु, किसानले थाहा पाउनु कृष्णलाई सोध्नु, कृष्णले दुध पिउने सल्लाह दिनु कथाको आदि भाग हो । कृष्ण भगवानले गाईलाई दुध दिने निर्देशन दिएपछि गाईले गरिब किसानलाई दुध दिनु, किसानले दुध पिउनु मध्य भाग हो । गरिब किसानले गाउँलेलाई दुध दिनु, गाउँलेले माया गर्नु गरिब धनि हुनु कथाको अन्तिम भाग हो ।

(२) सहभागी

प्रस्तुत कथामा कृष्ण गरिब किसान जस्ता मानवीय गाई जस्तो मानवेत्तर पात्रको रूपमा कथामा आएका छन् । कथाको घटनाक्रममा सुरुदेखि अन्त्य सम्म कृष्ण प्रमुख पात्रको रूपमा देखिएका छन् । प्रमुख पात्रको भूमिकालाई निरन्तरता दिन गाई यस कथामा सहायक पात्रको रूपमा देखिएका छन् । घटनाक्रममा प्रसङ्गअनुसार किसान यस कथामा गौण पात्रका रूपमा देखिएका छन् ।

(३) परिवेश

कृष्णको कथामा विहे गर्न प्रसंगले कथामा लौकिक भाषाको प्रयोगले नेपालको काभ्रे जिल्लाको परिवेशलाई समेटिएको छ । त्यसले यस कथाको परिवेशमा लौकिक तथा सामाजिक जनजीवन रहेको छ ।

(४) उद्देश्य

प्रस्तुत कथा आकारगत रूपमा सानो भए पनि कथावस्तुको घटनाक्रमले तत्कालीन परिवेशलाई बसभाउँदै बुद्धिको उपयोगले नै कुनै पनि कठिनाई समाधान गर्ने सकिन्छ भन्ने विषय वस्तु बुझिने हुँदा यस कथाको मुख्य उद्देश्य मनोरञ्जन र सामाजिक नैतिक उपदेश दिनु हो ।

(५) भाषाशैली

प्रस्तुत कथामा लोकमा प्रचलित भाषामा कथ्य शब्दावलीहरूको प्रयोग तथा त्यहाँको स्थानीय समुदायको बोलचाल र चलनचल्तिमा रहेको हुँदा सरल भाषा शैलीको प्रयोग भएको छ ।

(६) निष्कर्ष

काभ्रे जिल्लाको बनेपा क्षेत्रमा प्रचलित यस लोककथामा सामाजिक विषयवस्तु रहेको छ । यस कथाले हरेक सवालहरूको बौद्धिक तवरले समाधान गर्ने सकिने तर्क राख्दै मुख्य रूपमा मनोरञ्जन तथा सामाजिक नैतिक सन्देश दिने उद्देश्य राखेको छ । कथामा आएका स्याल, बुढाबुढी, नातिनातिना जस्ता पात्रहरूले नेपालको प्राचीनतालाई चित्रण गर्दछ । यस कथामा लोकमा प्रचलित पात्रहरूको प्रयोग भएको छ । कथाको भाषाशैलीमा कृत्रिमता नभई स्थानीय कथ्य भएकाले व्याकरणिक र उच्चारणमा त्रुटि भए पनि सजिलैसँग बुझिने भएकाले सरल रहेको छ ।

४.१.२ चलाख बुढो कथाको विश्लेषण

चलाख बुढो कथाका काभ्रे जिल्लाको बनेपा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथा हो । यो कथा बनेपा नगरपालिका उग्रतारा क्षेत्र वडा नम्बर ८ निवासी ५० वर्षीय सरोज सापकोटा मिति २०७६/०१/०६ सङ्कलन गरिएको हो ।

(१) कथानक

बुढीका तीन भाई छोराको विहे गर्नु बुढाले बुहारीहरूको लगन शिलता थाहा पाउन अर्को साल त्यति नै मकै दिने सर्तमा एक-एक मुठी मकै दिनु, कथाको आदि भाग हो । कान्छी बुहारीले सुग्घर सफा गर्ने क्रममा डस्पिनमा हाल्नु, माईली बुहारीले अब जतनगर्नुपर्छ भनेर राख्नु जेठी बुहारीको जेठी बुहारी अलि मेहनतीले भएको हुनाले त्यो मकै माइत पठाउनु, माइत गएर बारीमा छर्न सघाउनु कथाको मध्य भाग हो । ससुराले एक वर्ष पछि बुहारिहो मैले बुझाएको मकै मलाई चाहियो भन्नु। अनि बुहारीहरूले ल्याए । ससुराले मकै मागे पछि त छटपट भयो । कान्छी बुहारी पसलबाट ल्याउनु । माईली बुहारीले सेफबाट निकाल्नु जेठी बुहारीले माइतमा रोप्न दिएको मकै तीन घोगा ल्याउनु कथाको अन्तिम भाग हो ।

(२) सहभागी

प्रस्तुत कथामा चलाख बुढो जस्ता मानविय र जेठो, माइलो र कान्छो, बुहारी जस्तो मानवेतर पात्रको रूपमा कथामा आएका छन् । कथाको घटनाक्रममा सुरुदेखि अन्त्य सम्म बुढो प्रमुख पात्रको रूपमा देखिएका छन् । प्रमुख पात्रको भूमिकालाई निरन्तरता दिन छोराहरू यस कथामा सहायक पात्रको रूपमा देखिएकी छन् । घटनाक्रममा प्रसङ्गले अनुसार बुहारीहरू यस कथामा गौण पात्रका रूपमा देखिएका छन् ।

(३) परिवेश

प्रस्तुत कथामा विहे गर्न प्रसङ्गले कथामा लौकिक भाषाको प्रयोगले नेपालको काभ्रे जिल्लाको परिवेशलाई समेटिएको छ । त्यसले यस कथाको परिवेशमा लौकिक तथा सामाजिक जनजीवन रहेको छ ।

(४) उद्देश्य

प्रस्तुत कथा आकारगत रूपमा सानो भए पनि कथावस्तुको घटनाक्रमले तत्कालीन परिवेशलाई बुझाउँदै बुद्धिको उपयोगले नै कुनै पनि कठिनाई समाधान गर्ने सकिन्छ भन्ने विषय वस्तु बुझिने हुन्दा यस कथाको मुख्य उद्देश्य मनोरञ्जन र सामाजिक नैतिक उपदेश दिनु हो ।

(५) भाषाशैली

प्रस्तुत कथामा लोकमा प्रचलित भाषामा प्रचलित शब्दावलीहरूको प्रयोग तथा त्यहाँको स्थानीय समुदायको बोलचाल र चलनचल्तिमा रहेको हुँदा सरल भाषा शैलीको प्रयोग भएको छ ।

(६) निष्कर्ष

काभ्रे जिल्लाको बनेपा क्षेत्रमा प्रचलित यस लोककथामा सामाजिक विषयवस्तु रहेको छ । यस कथाले हरेक सवालहरूको बौद्धिक तवरले समाधान गर्ने सकिने तर्क राख्दै मुख्य रूपमा मनोरञ्जन तथा सामाजिक नैतिक सन्देश दिने उद्देश्य राखेको छ । कथामा आएका बुढो, छोराहरू र बुहारीहरू जस्ता पात्रहरूले नेपालको प्रचीनतालाई चित्रण गर्दछ । यस कथामा लोकमा प्रचलित पात्रहरूको प्रयोग भएको छ । कथाको भाषाशैलीमा कृतिमता नभई स्थानीय कथ्य भएकाले व्याकरणिक र उच्चारणमा त्रुटि भए पनि सजिलैसँग बुझिने भएकाले सरल रहेको छ ।

४.१.३ छोरी कुटेर बुहारी तह लगाउने कथाको विश्लेषण

छोरी कुटेर बुहारी तह लगाउने कथा काभ्रे जिल्लाको बनेपा नगरपालिका उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथा हो । यो कथा वडा नम्बर ८ निवासी ५० वर्षीय साहिली तिमल्सिना मिति २०७५/१२/०३ गते सङ्कलन गरिएको हो ।

(१) कथानक

एकादेशमा एउटा केटी हुनु उसका बाबु आमाको मृत्यु हुनु, केटोले गाई, खसी, कुकुर पाल्नु केटोको बढेपछि विहेको सोच हुनु, केटी माग्न जाँदा अल्लिनी केटी फेला पार्नु । विहे

गरेर, केटी घर लैजानु, घरमा गाई, खसी, कुकुर भोकले कराउका हुनु भोलि पल्ट केटोले गाईलाई घाँस काटेर ल्याउनु कुकुलाई खुवाउनु, खसीलाई खुवाउनुभन्नु कथाको आदि भाग हो ।

त्यस पछि गाईलाई लखटेर भीरबाट लडाई दिनु ,अनि फेरी खसीलाई काम गराउनु ल घाँस पनि काटने, भात पनि पकाउने, आफू पनि खाने कुकुरलाई पनि खुवाउनी भनेर हिँडेछ । 'त्यसरी जाँदा खेरी त्यो खसीले पनि केई नगर्न,' अनी खसीलाई पनि काट्नु । फेरी कुकुरलाई काम गराउनु भात पकाउनी खानी, उसलाई पनि खान दिनी आफू पनि खानु भने रे कुकुरले पनि केही गरेनछ अनि कुकुरलाई पनि लखाड्देछ यो कथाको मध्य भाग हो । श्रीमती लाई नै अराउन पथ्यो नि श्रीमतीलाई अराउदा श्रीमती डरले थुरथुर भएर बेलुका श्रीमान घरमा आउँदा सबै काम गर्नु अन्तिम भाग हो ।

(२) सहभागी

प्रस्तुत कथामा बा-आमा, श्रीमती, लोग्ने जस्ता मानविय र कुकुर तथा गाई जस्तो मानवेत्तर पात्रको रुपमा कथामा आएका छन् । कथाको घटनाक्रममा सुरुदेखि अन्त्य सम्म करिबश्रीमान प्रमुख पात्रको रुपमा देखिएको छ । प्रमुख पात्रको भुमिकालाई निरन्तरता दिन श्रीमती यस कथामा सहायक पात्रको रुपमा देखिएको छ । घटनाक्रममा प्रसङ्ग अनुसार गाई, खसी कुकुर यस कथामा गौण पात्रका रुपमा देखिएका छन् ।

(३) परिवेश

यस छोरी कुटेर बुहारी तह लगाउने कथामा विहे गर्ने प्रसङ्गले कथामा ग्रामिण सामाजिक भाषाको प्रयोगले नेपालको काभ्रे जिल्लाको पहाडी परिवेशलाई समेटिएको छ । त्यसले यस कथाको परिवेशमा लौकिक तथा सामाजिक जनजीवन रहेको छ ।

(४) उद्देश्य

प्रस्तुत कथा आकारगत रुपमा सानो भए पनि कथावस्तुको घटनाक्रमले तत्कालीन परिवेशलाई बुझाउँदै बुद्धिको उपयोगले नै कुनै पनि कठिनाई समाधान गर्ने सकिन्छ भन्ने विषय वस्तु बुझिने हुन्दा यस कथाको मुख्य उद्देश्य मनोरञ्जन र सामाजिक नैतिक उपदेश दिनु हो ।

(५) भाषाशैली

प्रस्तुत कथामा उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित ग्रामिण कथ्य शब्दावलीहरूको प्रयोग तथा उग्रताराका स्थानीय समुदायको बोलचाल र चलनचल्तिमा रहेको हुँदा सरल भाषा शैलीको प्रयोग भएको छ ।

(६) निष्कर्ष

काभ्रे जिल्लाको उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित यस लोककथामा सामाजिक विषयवस्तु रहेको छ । यस कथाले हरेक सवालहरूको बौद्धिक तवरले समाधान गर्ने सकिने तर्क राख्दै मुख्य रूपमा मनोरञ्जन तथा सामाजिक नैतिक उपदेश दिने उद्देश्य राखेको छ । कथामा आएका, खसी, गाई, कुकुर, श्रीमान श्रीमती बुढाबुढी जस्ता पात्रहरूले नेपालको सामाजिकत चित्रण गर्दछ । कथाको भाषाशैलीमा कृत्रिमता नभई स्थानीय कथ्य भाषाको प्रयोग भएकाले व्याकरणिक र उच्चारणमा त्रुटि भए पनि सजिलैसँग बुझिने भएकाले सरल रहेको छ ।

४.१.४ दाजुभाइ कथाको विश्लेषण

दाजुभाइ कथा काभ्रे जिल्लाको बनेपा नगरपालिका उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथा हो । यो कथा वडा नं. ३ निवासी ५० वर्षिय देव कुमारी हुमागाँईबाट मिति २०७५/१२/१३ गते सङ्कलन गरिएको हो ।

(१) कथानक

एकादेशमा ६ जना दाजु भाइ हुनु, बाबु आमाको मृत्यु हुनु दाजु भाइले सम्पत्ति कमाउनका लागि सानी बहिनीलाई भाउजू (श्रीमतीहरूको) जिम्मा लगाएर विदेश जानु, कथाका आदि भाग हो । भाउजूले सहयोग गर्नुको सट्टा नन्दलाई घाँस, दाउँरा खोज्न लगाउनु, खाना खान नदिनु, एकमुरी धान कुट्दा एक दाना हराउँदा नन्दलाई कुट्नु, कथाको मध्यभाग हो । दाजुहरू घरमा आउनु, रुखको टुप्पोमा भातपकाउनु, भात ६ भाग लगाउँदा ७ भाग हुनु दाजुहरूले बहिनीलाई भेटाउनु । बैनी रुदै दाजुहरूलाई पीडा सुनाउनु, दाजुहरूले कान्छी भाउजूलाई राखेर अरु भाउजूलाई लखेट्नु कथाको अन्त्य भाग हो ।

(२) सहभागी

प्रस्तुत कथामा दाजु, भाउजू, नन्द जस्ता मानवीय पात्रको रूपमा कथामा आएका छन् । कथाको घटनाक्रममा सुरुदेखि अन्त्यसम्म नन्द प्रमुख पात्रको रूपमा देखिएको छ । प्रमुख पात्रको भूमिकालाई निरन्तरता दिन कान्छी भाउजू यस कथामा सहायक पात्रको रूपमा देखिएकी छन् । घटनाक्रममा प्रसङ्ग अनुसार दाजुहरू यस कथामा गौण पात्रका रूपमा देखिएका छन् ।

(३) परिवेश

दाजुभाइको कथामा एकादेशको प्रसङ्गले लौकिक भाषाको प्रयोगले नेपालको काभ्रे जिल्लाको परिवेशलाई समेटिएको छ । त्यसले यस कथाको परिवेशमा लौकिक तथा सामाजिक जनजीवन रहेको छ ।

(४) उद्देश्य

दाजुभाइको कथा आकारगत रूपमा सानो भए पनि कथावस्तुको घटनाक्रमले तत्कालीन परिवेशलाई बुझाउँदै बुद्धिको उपयोगले नै कुनै पनि कठिनाई समाधान गर्ने सकिन्छ । संवेगात्मक पीडादायक विषयवस्तु बुझिने हुँदा यस कथाको मुख्य उद्देश्य मनोरञ्जन र सामाजिक नैतिक उपदेश दिनु हो ।

(५) भाषाशैली

दाजुभाइको कथामा लोकमा प्रचलित भाषामा प्रयुक्त शब्दावलीहरूको प्रयोग तथा त्यहाँको स्थानीय समुदायको बोलचाल र चलनचल्तिमा रहेको हुँदा सरल भाषा शैलीको प्रयोग भएको छ ।

(६) निष्कर्ष

काभ्रे जिल्लाको बनेपा नगरपालिका उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित यस लोककथामा सामाजिक विषयवस्तु रहेको छ । यस कथाले हरेक सवालहरूको बौद्धिक तवरले समाधान गर्ने सकिने तर्क राख्दै मुख्य रूपमा मनोरञ्जन तथा सामाजिक नैतिक सन्देश दिने उद्देश्य राखेको छ । कथामा आएका दाजु, भाउजू नन्द जस्ता पात्रहरूले नेपालको प्रचीनतालाई चित्रण गर्दछ ।

यस कथामा लोकमा प्रचलित पात्रहरूको प्रयोग भएको छ । कथाको भाषाशैलीमा कृत्रिमता नभई स्थानीय कथ्य भएकाले व्याकरणिक र उच्चारणमा त्रुटि भए पनि सजिलैसँग बुझिने भएकाले सरल रहेको छ ।

४.१.५ पालोको पैँचो कथाको विश्लेषण

पालोको पैँचो कथा काभ्रे जिल्लाको बनेपा नगरपालिका उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथा हो । यो कथा वडा नम्बर ८ निवासी देवकी महत मिति २०७५/१२/३० गते सङ्कलन गरिएको हो ।

(१) कथानक

एकादेशमा एउटा बुढो, छोरा, बुहारी र नाति हुनु, बुढा विरामी हुनु, छोराबुहारीले खाना खान नदिनु, बुढो विरामी हुँदा खाना नपाएनी पानी मात्र खाएर बाँच्नु । एकदिन बुढोलाई फ्याक्नका लागि डोको खोज्नु, बुढोलाई मन्दिर घुमाउने निहुँमा भीरबाट खसाल्न खोज्नु, नाति पनि बुवासँग जानु, नातिले बाबा हजुरबाबालाई फ्याके पनि डोको नफ्याक्नु हजुरलाई पछि फ्याक्न चाहिन्छ भने पछि, बुढोलाई घरमा ल्याएर राख्नु कथाको अन्त्य भाग हो ।

(२) सहभागी

प्रस्तुत कथामा बुढो, छोराबुहारी र नाति, जस्ता मानवीय पात्रको रूपमा कथामा आएका छन् । कथाको घटनाक्रममा सुरुदेखि अन्त्य सम्म बुढो प्रमुख पात्रको रूपमा देखिएका छन् । प्रमुख पात्रको भूमिकालाई निरन्तरता दिन नाति यस कथामा सहायक पात्रको रूपमा देखिएकी छन् । घटनाक्रममा प्रसङ्ग अनुसार छोरा बुहारी यस कथामा गौण पात्रका रूपमा देखिएका छन् ।

(३) परिवेश

प्रस्तुत कथामा लौकिक ग्रामीण भाषाको प्रयोगले नेपालको काभ्रे जिल्लाको परिवेशलाई समेटिएको छ । त्यसले यस कथाको परिवेशमा लौकिक तथा सामाजिक जनजीवन रहेको छ ।

(४) उद्देश्य

पालोको पैँचो कथामा आकारगत रूपमा सानो भए पनि कथास्तुको घटनाक्रमले तत्कालीन परिवेशलाई बुझाउँछ । बुद्धिको उपयोगले नै कुनै पनि कठिनाई समाधान गर्न सकिन्छ भन्ने विषयवस्तु बुझिने हुँदा यस कथाको मुख्य उद्देश्य मनोरञ्जन र सामाजिक नैतिक उपदेश दिनु हो ।

(५) भाषाशैली

पालोको पैँचो कथामा लोकमा प्रचलित ग्रामीण भाषाका शब्दावलीहरूको प्रयोग तथा त्यहाँको स्थानीय समुदायको बोलचाल र चलनचल्तिमा रहेको हुँदा सरल भाषा शैलीको प्रयोग भएको छ ।

(६) निष्कर्ष

काभ्रे जिल्लाको बनेपा नगरपालिका उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित यस लोककथामा सामाजिक विषयवस्तु रहेको छ । यस कथाले हरेक सवालहरूको बौद्धिक तवरले समाधान गर्ने सकिने तर्क राख्दै मुख्य रूपमा मनोरञ्जन तथा सामाजिक नैतिक सन्देश दिने उद्देश्य राखेको छ । कथामा आएका बुढो, छोरा, बुहारी, नाति जस्ता पात्रहरूले नेपालको प्रचीनतालाई चित्रण गर्दछ । यस कथामा लोकमा प्रचलित पात्रहरूको प्रयोग भएको छ । कथाको भाषाशैलीमा कृत्रिमता नभई स्थानीय कथ्य भएकाले व्याकरणिक र उच्चारणमा त्रुटि भए पनि सजिलैसँग बुझिने भएकाले सरल रहेको छ ।

४.१.६ बलले भन्दा बुद्धिले काम गर्नुपर्छ कथाको विश्लेषण

बलले भन्दा बुद्धिले काम गर्नु पर्छ कथाका काभ्रे जिल्लाको बनेपा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथा हो । यो कथा उग्रतारा क्षेत्रका बनेपा वडा नम्बर ८ निवासी ५० वर्षीय रामहरी पौडेल मिति २०७६/०१/०९ सङ्कलन गरिएको हो ।

(१) कथानक

एकादेशमा एउटा गाउँमा एउटा टपटुइयाँ बाहुन हुनु, बाहुनले पुराण भन्दै ठगेर पैसा कमाउनु, एक दिन पढेको बाहुनले गलत पढेको सुन्नु कथाको आदि भाग हो । पढेको

बाहुनले पात टिप्नु, के टिपेको भन्दा बाजेको एउटा जुँगा खसेछ त्यो जुँगा राख्ने पात टिपेको भनेछ र यो जुँगा महत्वपूर्ण भएको बताउनु, कथाको मध्य भाग हो। पढेको बाहुनले जुँगा टिपेर आफ्नो पाकेटमा राखेको भनेपछि सबै मान्छेहरूले त्यस बाहुनको जुँगा उखेल्न थाल्नु र त्यो बाहुन त्यहाँबाट कुलेलम ठोक्नु कथाको अन्तिम भाग हो।

(२) सहभागी

प्रस्तुत कथामा बाहुन र मान्छेहरू जस्ता मानवीय पात्रको रूपमा कथामा आएका छन्। कथाको घटनाक्रममा सुरुदेखि अन्त्य सम्म करिब बाहुन प्रमुख पात्रको रूपमा देखिएको छन्। प्रमुख पात्रको भूमिकालाई निरन्तरता दिन मान्छेहरू यस कथामा सहायक पात्रको रूपमा देखिएका छन्। घटनाक्रममा प्रसङ्ग अनुसार बुहारीहरू यस कथामा गौण पात्रका रूपमा देखिएका छन्।

(३) परिवेश

प्रस्तुतकथामा विहे गर्न प्रसङ्गले कथामा लौकिक भाषाको प्रयोगले नेपालको काभ्रे जिल्लाको परिवेशलाई समेटिएको छ। त्यसले यस कथाको परिवेशमा लौकिक तथा सामाजिक जनजीवन रहेको छ।

(४) उद्देश्य

प्रस्तुत कथा आकारगत रूपमा सानो भए पनि कथावस्तुको घटनाक्रमले तत्कालीन परिवेशलाई बुझाउँदै बुद्धिको उपयोगले नै कुनै पनि कठिनाई समाधान गर्ने सकिन्छ भन्ने विषय वस्तु बुझिने हुँदा यस कथाको मुख्य उद्देश्य मनोरञ्जन र सामाजिक नैतिक उपदेश दिनु हो।

(५) भाषाशैली

प्रस्तुत कथामा उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित भाषामा शब्दावलीहरूको प्रयोग तथा त्यहाँको स्थानीय समुदायको बोलचाल र चलनचल्तिमा रहेको हुँदा सरल भाषा शैलीको प्रयोग भएको छ।

(६) निष्कर्ष

काभ्रे जिल्लाको बनेपा क्षेत्रमा प्रचलित यस लोककथामा सामाजिक विषयवस्तु रहेको छ । यस कथाले हरेक सवालहरूको बौद्धिक तवरले समाधान गर्ने सकिने तर्क राख्दै मुख्य रूपमा मनोरञ्जन तथा सामाजिक नैतिक सन्देश दिने उद्देश्य राखेको छ । कथामा आएका स्याल, बुढाबुढी, नातिनातिना जस्ता पात्रहरूले नेपालको प्रचीनतालाई चित्रण गर्दछ । यस कथामा लोकमा प्रचलित पात्रहरूको प्रयोग भएको छ । कथाको भाषाशैलीमा कृत्रिमता नभई स्थानीय कथ्य भएकाले व्याकरणिक र उच्चारणमा त्रुटि भए पनि सजिलैसँग बुझिने भएकाले सरल रहेको छ ।

४.१.७ भेडाको कथाको विश्लेषण

भेडाको कथाका काभ्रे जिल्लाको बनेपा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथा हो । यो कथा बनेपा गाउँपालिका उग्रतारा क्षेत्र वडा नम्बर ८ निवासी ७० वर्षीय सीता कँडेल मिति २०७५/१२/२३ सङ्कलन गरिएको हो ।

(१) कथानक

एकादेशमा दुईवटा दाजुभाइ हुनु । भेडा चलाउन लैजानु । दाइले भेडा चराउन जाँदा भट्मास खानु भुईमा खस्नु । अनि डढेलो लाउनु भेडा जति सबै मर्नु कथाको आदि भाग हो । गोठालोले मरेको भेडा खोरमा राख्नु, आमालाई तातो पानीले नुहाउनु, भेडा र आमालाई मार्नु कथाको मध्य भाग हो । भाउजूलाई लिन जानु, भाउजूलाई खोलाले बगाउनु कथाको अन्त्य भाग हो ।

(२) सहभागी

प्रस्तुत कथामा दाजुभाउजू भाइ जस्ता मानविय र भेडा जस्तो पात्रको रूपमा कथामा आएका छन् । कथाको घटनाक्रममा सुरुदेखि अन्त्य सम्म दाजुभाइ प्रमुख पात्रको रूपमा देखिएका छन् । प्रमुख पात्रको भूमिकालाई निरन्तरता दिन भेडा यस कथामा सहायक पात्रको रूपमा देखिएकी छन् । घटनाक्रममा प्रसङ्ग अनुसार आमा यस कथामा गौण पात्रका रूपमा देखिएका छन् ।

(३) परिवेश

प्रस्तुत कथामा विहे गर्न प्रसङ्गले कथामा लौकिक भाषाको प्रयोगले नेपालको काभ्रे जिल्लाको परिवेशलाई समेटिएको छ । त्यसले यस कथाको परिवेशमा लौकिक तथा सामाजिक जनजीवन रहेको छ ।

(४) उद्देश्य

प्रस्तुत कथा आकारगत रूपमा सानो भए पनि कथास्तुको घटनाक्रमले तत्कालीन परिवेशलाई बसभाउँदै बुद्धिको उपयोगले नै कुनै पनि कठिनाई समाधान गर्ने सकिन्छ भन्ने विषय वस्तु बुझिने हुँदा यस कथाको मुख्य उद्देश्य मनोरञ्जन र सामाजिक नैतिक उपदेश दिनु हो ।

(५) भाषाशैली

प्रस्तुत कथामा लोकमा प्रचलित भाषामा प्रचलित शब्दावलीहरूको प्रयोग तथा त्यहाँको स्थानीय समुदायको बोलचाल र चलनचल्तिमा रहेको हुँदा सरल भाषा शैलीको प्रयोग भएको छ ।

(६) निष्कर्ष

काभ्रे जिल्लाको बनेपा क्षेत्रमा प्रचलित यस लोककथामा पौराणिक विषयवस्तु रहेको छ । यस कथाले हरेक सवालहरूको बौद्धिक तवरले समाधान गर्ने सकिने तर्क राख्दै मुख्य रूपमा मनोरञ्जन तथा सामाजिक नैतिक सन्देश दिने उद्देश्य राखेको छ । कथामा आएका दाजु, भाउजू, भेडा, आमा जस्ता पात्रहरूले नेपालको परिवेशलाई चित्रण गर्दछ । यस कथामा लोकमा प्रचलित पात्रहरूको प्रयोग भएको छ । कथाको भाषाशैलीमा कृत्रिमता नभई स्थानीय कथ्य भएकाले व्याकरणिक र उच्चारणमा त्रुटि भए पनि सजिलैसँग बुझिने भएकाले सरल रहेको छ ।

४.१.८ भोकाएको स्यालको कथाको विश्लेषण

काभ्रे जिल्लाको उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथा हो । यो कथा वडा नम्बर १० निवासी ५२ वर्षीय योगनाथ सत्याल मिति २०७५/१/९ सङ्कलन गरिएको हो ।

(१) कथानक

स्याललाई भोक लाग्नु, खोला पार गर्न डराउनु, उँटलाई उखु दिने सर्तमा खोला तर्नु कथाको आदि भाग हो। खोलापारि पुगेपछि, स्यालचाहिँ सिकार खान थाल्नु। उँट चाहिँ उँखु खान थाल्नु स्याल अघाएर कराउनु उँट धनीले थाहा पाउनु, उँट धनीले उँटलाई लखेट्नु कथाका मध्य भाग हो। स्याललाई किन कराको भन्दा मेरो खाएपछि, गीत गाउँने बानी छ, भन्नु, उँटले पनि खोलाको बीचमा पुगेर मेरो नुहाउँने बानी छ, भन्दै स्याललाई खोलामा बगाउनु कथाको अन्त्य भाग हो।

(२) सहभागी

प्रस्तुत कथामा उखु धनी जस्ता मानवीय र स्याल र ऊँट जस्तो पात्रको रूपमा कथामा आएका छन्। कथाको घटनाक्रममा सुरुदेखि अन्त्य सम्म स्याल प्रमुख पात्रको रूपमा देखिएका छन्। प्रमुख पात्रको भूमिकालाई निरन्तरता दिन ऊँट यस कथामा सहायक पात्रको रूपमा देखिएकी छन्। घटनाक्रममा प्रसङ्ग अनुसार उखु धनी यस कथामा गौण पात्रका रूपमा देखिएका छन्।

(३) परिवेश

प्रस्तुत कथाको घटना प्रसङ्गले कथामा लौकिक भाषाको प्रयोग गरिएको छ। नेपालको काभ्रे जिल्लाको परिवेशलाई समेटिएको छ। त्यसले यस कथाको परिवेशमा लौकिक तथा सामाजिक जनजीवन रहेको छ।

(४) उद्देश्य

प्रस्तुत कथा आकारगत रूपमा सानो भए पनि कथावस्तुको घटनाक्रमले तत्कालीन परिवेशलाई बसभाउँदै बुद्धिको उपयोगले नै कुनै पनि कठिनाई समाधान गर्ने सकिन्छ, भन्ने विषयवस्तु बुझिने हुँदा यस कथाको मुख्य उद्देश्य मनोरञ्जन र सामाजिक नैतिक उपदेश दिनु हो।

(५) भाषाशैली

प्रस्तुत कथामा लोकमा प्रचलित भाषामा प्रचलित शब्दावलीहरूको प्रयोग तथा त्यहाँको स्थानीय समुदायको बोलचाल र चलनचल्तिमा रहेको हुँदा सरल भाषा शैलीको प्रयोग भएको छ ।

(६) निष्कर्ष

काभ्रे जिल्लाको कनेपा क्षेत्रमा प्रचलित यस लोककथामा सामाजिक विषयवस्तु रहेको छ । यस कथाले हरेक सवालहरूको बौद्धिक तवरले समाधान गर्ने सकिने तर्क राख्दै मुख्य रूपमा मनोरञ्जन तथा सामाजिक नैतिक सन्देश दिने उद्देश्य राखेको छ । कथामा आएका स्याल, उँट, उखुधनी जस्ता पात्रहरूले नेपालको प्रचीनतालाई चित्रण गर्दछ । यस कथामा लोकमा प्रचलित पात्रहरूको प्रयोग भएको छ । कथाको भाषाशैलीमा कृत्रिमता नभई स्थानीय कथ्य भएकाले व्याकरणिक र उच्चारणमा त्रुटि भए पनि सजिलैसँग बुझिने भएकाले सरल रहेको छ ।

(४) उद्देश्य

प्रस्तुत कथा आकारगत रूपमा सानो भए पनि कथास्तुको घटनाक्रमले तत्कालीन परिवेशलाई बुझाउँदै बुद्धिको उपयोगले नै कुनै पनि कठिनाई समाधान गर्ने सकिन्छ भन्ने विषयवस्तु बुझिने हुन्दा यस कथाको मुख्य उद्देश्य मनोरञ्जन नैतिक उपदेश दिनु हो ।

(५) भाषाशैली

प्रस्तुत कथामा उग्रतारा प्रचलित भाषामा शब्दावलीहरूको प्रयोग तथा त्यहाँको स्थानीय समुदायको बोलचाल र चलनचल्तिमा रहेको हुँदा सरल भाषा शैलीको प्रयोग भएको छ ।

(६) निष्कर्ष

काभ्रे जिल्लाको उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित यस लोककथामा पौराणिक विषयवस्तु रहेको छ । यस कथाले हरेक सवालहरूको बौद्धिक तवरले समाधान गर्ने सकिने तर्क राख्दै मुख्य रूपमा मनोरञ्जन नैतिक सन्देश दिने उद्देश्य राखेको छ । कथामा आएका राजारानी जस्ता पात्रहरूले नेपालको प्रचीनतालाई चित्रण गर्दछ । यस कथामा लोकमा प्रचलित पात्रहरूको

प्रयोग भएको छ । कथाको भाषाशैलीमा कृत्रिमता नभई स्थानीय कथ्य भएकाले व्याकरणिक र उच्चारणमा त्रुटि भए पनि सजिलैसँग बुझिने भएकाले सरल रहेको छ ।

४.१.९ लोभले लाभ लाभले विलाप कथाको विश्लेषण

लोभले लाभ लाभले विलाप कथा काभ्रे जिल्लाको बनेपा नगरपालिका उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथा हो । यो कथा वडा नम्बर ८ निवासी देवकुमारी हुँमागाँईले मिति २०७६/२/११ गते सङ्कलन गरिएको हो ।

(१) कथानक

एकादेशमा बुढा बुढी हुनु, बुढाबुढीलाई सेलरोटी खान मनलाग्नु, दाउरा घरमा नहुनु, दाउरा खोज्न बनेमा जानु, बाँदरले दाउरा रुखबाट भाँचेर फ्याक्नुसम्म कथाको आदि भाग हो । पीठो पिध्नु, सेल रोटी पकाउनु, सेलरोटी खानु, बाँदरले सेलरोटी माग्नु सेलरोटी सकिएपछि बुढी र बुढो घ्याम्पोमा लुक्नु लोककथाको मध्य भाग हो । बाँदर गएपछि घ्याम्पोबाट बुढाबुढी निस्कन नसक्नु, घ्याम्पो फुट्नु कथाको अन्त्य भाग हो ।

(२) सहभागी

प्रस्तुत कथामा बुढा, बुढी र बाँदर जस्ता पात्रहरू यस कथामा आएका छन् । कथाको घटनाक्रममा सुरुदेखि अन्त्य सम्म बुढो प्रमुख पात्रको रूपमा देखिएका छन् । प्रमुख पात्रको भूमिकालाई निरन्तरता दिन बुढी यस कथामा सहायक पात्रको रूपमा देखिएकी छन् । घटनाक्रममा प्रसङ्ग अनुसार बाँदर यस कथामा गौण पात्रका रूपमा देखिएका छन् ।

(३) परिवेश

यस कथामा लौकिक ग्रामीण भाषाको प्रयोगले नेपालको काभ्रे जिल्लाको ग्रामीण परिवेशलाई समेटिएको छ । त्यसले यस कथाको परिवेशमा लौकिक तथा सामाजिक जनजीवन रहेको छ ।

(४) उद्देश्य

स्यालको कथा आकारगत रूपमा सानो भए पनि कथावस्तुको घटनाक्रमले तत्कालीन परिवेशलाई बुझाउँदै लोभले नै कुनै पनि काम राम्रो नहुने हुँदा, यस कथाको मुख्य उद्देश्य मनोरञ्जन र लोभ धेरै गरेमा भन्न बढि नोक्सानी हुने उपदेश दिनु हो ।

(५) भाषाशैली

कथामा लोकमा प्रचलित भाषामा प्रचलित शब्दावलीहरूको प्रयोग तथा त्यहाँको स्थानीय समुदायको बोलचाल र चलनचल्तिमा रहेको हुँदा सरल भाषा शैलीको प्रयोग भएको छ ।

(६) निष्कर्ष

काभ्रे जिल्लाको बनेपा नगरपालिका उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित यस लोककथामा सामाजिक विषयवस्तु रहेको छ । यस कथाले हरेक सवालहरूको बौद्धिक तवरले समाधान गर्ने सकिने तर्क राख्दै मुख्य रूपमा मनोरञ्जन तथा सामाजिक नैतिक सन्देश दिने उद्देश्य राखेको छ । कथामा आएका बाँदर, बुढाबुढी, जस्ता पात्रहरूले नेपालको प्राचीनतालाई चित्रण गर्दछ । यस कथामा लोकमा प्रचलित पात्रहरूको प्रयोग भएको छ । कथाको भाषाशैलीमा कृत्रिमता नभई स्थानीय कथ्य भएकाले व्याकरणिक र उच्चारणमा त्रुटि भए पनि सजिलैसँग बुझिने भएकाले सरल रहेको छ ।

४.१.१० सौतेनी आमाको कथाको विश्लेषण

सौतेनी आमा कथा काभ्रे जिल्लाको बनेपा नगरपालिका उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथा हो । यो कथा वडा नम्बर ८ निवासी मञ्जु तिमल्सिनाद्वारा मिति २०७६/२/११ गते सङ्कलन गरिएको हो ।

(१) कथानक

एकादेशमा एउटा दिदी बहिनी हुनु, सौतेनी आमाले दिदी अर्थात् सौतेनी छोरीलाई हेलागर्नु, बहिनीलाई मीठो खान दिनु, सौताने छोरीलाई बाखा हेर्न पठाउनु, बाखाले जुल्फी खीर ल्याएर दिनु, दिदीले घरमा पनि लिएर आउनु, कथाको आदि भाग हो ।

एकदिन बहिनी गोठालो जानु, बाखाल केही नदिनु, सौतेनी आमाले बाखो काट्ने योजना बनाउनु, बाखो काट्नु गोठाली छोरी रनु, मध्य भाग हो ।

सौतेनी छोरीलाई टपरीमा मासु राखीदिनु, मासुको सुन बन्नु, सुनको रुख बन्नु, त्यो सुन आमाको शक्तिको कारणले बन्नु, आमा मरेर बाखो बन्नु कथाको अन्त्य भाग हो ।

(२) सहभागी

प्रस्तुत कथामा दिदीबहिनी, सौतेनी आमा र बाखा जस्ता पात्रहरू यस कथामा आएका छन् । कथाको घटनाक्रममा सुरुदेखि अन्त्य सम्म दिदी प्रमुख पात्रको रूपमा देखिएकीछिन् । प्रमुख पात्रको भूमिकालाई निरन्तरता दिन सौतेनी आमा यस कथामा सहायक पात्रको रूपमा देखिएकी छिन् । घटनाक्रमका प्रसङ्ग अनुसार बाखा र बहिनी यस कथामा गौण पात्रका रूपमा देखिएका छन् ।

(३) परिवेश

यस कथामा लौकिक ग्रामीण भाषाको प्रयोगले नेपालको काभ्रे जिल्लाको ग्रामीण परिवेशलाई समेटिएको छ । त्यसले यस कथाको परिवेशमा लौकिक तथा सामाजिक जनजीवन रहेको छ ।

(४) उद्देश्य

यस कथामा आकारगत रूपमा सानो भए पनि कथावस्तुको घटनाक्रमले तत्कालीन परिवेशलाई बुझाउँदै बुद्धिको उपयोगले नै कुनै पनि कठिनाई समाधान गर्न सकिन्छ, धेरै लोभ गरेमा भएको पनि जान्छ, यस कथाको मुख्य उद्देश्य मनोरञ्जन र लोभ धेरै गरेमा भन्नु बढि नोक्सानी हुने उपदेश दिनु हो ।

(५) भाषाशैली

यस कथामा लोकमा प्रचलित भाषामा ग्रामीण शब्दावलीहरूको प्रयोग तथा त्यहाँको स्थानीय समुदायको बोलचाल र चलनचल्तिमा रहेको हुँदा सरल भाषा शैलीको प्रयोग भएको छ ।

(६) निष्कर्ष

काभ्रे जिल्लाको बनेपा नगरपालिका उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित यस लोककथामा सामाजिक विषयवस्तु रहेको छ । यस कथाले हरेक सवालहरूको बौद्धिक तवरले समाधान गर्ने सकिने तर्क राख्दै मुख्य रूपमा मनोरञ्जन तथा सामाजिक नैतिक सन्देश दिने उद्देश्य राखेको छ । कथामा आएका सौतेनी आमा, बहिनी, दिदी, बाखा जस्ता पात्रहरूले नेपालको प्राचीनतालाई चित्रण गर्दछ । यस कथामा लोकमा प्रचलित पात्रहरूको प्रयोग भएको छ । कथाको भाषाशैलीमा कृत्रिमता नभई स्थानीय कथ्य भएकाले व्याकरणिक र उच्चारणमा त्रुटि भए पनि सजिलैसँग बुझिने भएकाले सरल रहेको छ ।

४.१.११ स्यालको कथाको विश्लेषण

स्यालको कथा काभ्रे जिल्लाको बनेपा नगरपालिका उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथा हो । यो कथा वडा नम्बर १० निवासी निर्मला आचार्य मिति २०७५/१२/२९ गते सङ्कलन गरिएको हो ।

(१) कथानक

एकादेशमा एउटा बुढा बुढी हुनु । बुढाबुढीको सन्तान नहुनु बुढी अलि अल्छी खालकी हुनु । बारीमा के लाउन भनेर भोक्रेर बसी बस्नु । आमै किन भोक्रेर वस्था भनेर स्यालले सोध्नु । बाब बारी बल्ल खनी के लाउनु के लाउनु भन्नु, यो कथाको आदि भाग हो । स्यालले बारीमा पिडालु रोप्ने सल्लाह दिनु, बुढीले पिडालु उसिनेर तासेर सिङ्का गाडेर भोलिपल्ट रोप्नु । भोलिपल्ट उम्रे होला भनेर जान्दा स्यालले सिन्का तान्दै पिडालु खानु बुढीले स्याललाई मार्ने विचार गर्नु, स्याल पहरो भित्र पस्नु । लोककथाको मध्य भाग हो । बुढीले स्यालको खुट्टा समात्नु, स्यालले मेरा खुट्टा समाति होलीस भन्नु बुढीले स्यालको खुट्टा छाड्नु स्याल भाग्नु कथाको अन्त्य भाग हो ।

(२) सहभागी

प्रस्तुत कथामा म, स्याल, बुढाबुढी, जस्ता मानवीय पात्र र स्याल जस्तो मानवेत्तर पात्रहरू रूपमा कथामा आएका छन् । कथाको घटनाक्रममा सुरुदेखि अन्त्य सम्म स्याल प्रमुख पात्रको रूपमा देखिएको छ । प्रमुख पात्रको भूमिकालाई निरन्तरता दिन बुढी यस कथामा सहायक

पात्रको रूपमा देखिएकी छन् । घटनाक्रममा प्रसङ्ग अनुसार बुढो यस कथामा गौण पात्रका रूपमा देखिएका छन् ।

(३) परिवेश

स्यालको कथामा बुढाबुढीका निसन्तान हुनु, र कथामा लौकिक भाषाको प्रयोगले नेपालको काभ्रे जिल्लाको पहाडी परिवेशलाई समेटिएको छ । त्यसले यस कथाको परिवेशमा लौकिक तथा सामाजिक जनजीवन रहेको छ ।

(४) उद्देश्य

स्यालको कथा आकारगत रूपमा सानो भए पनि कथास्तुको घटनाक्रमले तत्कालीन परिवेशलाई बुझाउँदै बुद्धिको उपयोगले नै कुनै पनि कठिनाई समाधान गर्ने सकिन्छ भन्ने विषय सामाजिक वस्तु बुझिने हुन्दा यस कथाको मुख्य उद्देश्य मनोरञ्जन र सामाजिक नैतिक उपदेश दिनु हो ।

(५) भाषाशैली

स्यालको कथामा उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित ग्रामिण भाषाका प्रचलित शब्दावलीहरूको प्रयोग तथा त्यहाँको स्थानीय समुदायको बोलचाल र चलनचल्तिमा रहेको हुँदा सरल भाषा शैलीको प्रयोग भएको छ ।

(६) निष्कर्ष

काभ्रे जिल्लाको बनेपा नगरपालिका उग्रतारा क्षेत्रमा प्रचलित यस लोककथामा सामाजिक विषयवस्तु रहेको छ । यस कथाले हरेक सवालहरूको बौद्धिक तवरले समाधान गर्ने सकिने तर्क राख्दै मुख्य रूपमा मनोरञ्जन तथा सामाजिक नैतिक सन्देश दिने उद्देश्य राखेको छ । कथामा आएका स्याल, बुढाबुढी, नातिनातिना जस्ता पात्रहरूले नेपालको प्रचीनतालाई चित्रण गर्दछ । यस कथामा लोकमा प्रचलित पात्रहरूको प्रयोग भएको छ । कथाको भाषाशैलीमा कृत्रिमता नभई स्थानीय कथ्य भएकाले व्याकरणिक र उच्चारणमा त्रुटि भए पनि सजिलैसँग बुझिने भएकाले सरल भाषा शैलीको रहेको छ ।

पाँचौँ परिच्छेद

सारांश तथा निष्कर्ष

५.१ सारांश

प्रस्तुत अध्ययन पत्र उग्रतारामा क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाहरूको अध्ययनमा केन्द्रित रहेको छ। अध्ययन कार्य सम्पन्न गरी अन्तिम रूप दिने क्रममा यस अध्ययनपत्रलाई पाँच वटा परिच्छेदमा संरचित गरी तयार पारिएको छ।

पहिलो परिच्छेदमा अध्ययन पत्रको परिचय अन्तर्गत विषयपरिचय, समस्याकथन, अध्ययनकार्यको उद्देश्य, अध्ययनकार्यको औचित्य, अध्ययनकार्यको सीमा, अध्ययन विधि र अध्ययनपत्रको रूपरेखा रहेको छ। यसबाट समग्र अध्ययनको बारेमा जानकारी प्राप्त हुनुको साथै अध्ययनकार्यमा आईपरेका समस्याहरू अध्ययनकार्यको भौगोलिक तथा विषयगत क्षेत्र, यसको उद्देश्य र अध्ययनकार्य गर्दाका समयमा अपनाईएका विधिको बारेमा जानकारी दिइएको छ।

तेस्रो परिच्छेदमा काभ्रे जिल्ला र त्यसै जिल्ला अन्तर्गतको बनेपा नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय दिइएको छ। यस क्षेत्रअन्तर्गत लोककथा सङ्कलन गरिएको काभ्रे जिल्ला र बनेपा नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति, क्षेत्रफल, रहन सहन, भाषा धर्म बसोबास गर्ने जातजाती समुह र त्यहाँको धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलको बारेमा जानकारी दिइएको छ।

चौथो परिच्छेदमा बनेपा नगरपालिका उग्रतारा क्षेत्रबाट सङ्कलन गरिएका लोककथाहरूलाई विषयवस्तुको आधारमा वर्गीकरण गरिएको छ। यस अन्तर्गत सङ्कलित लोककथाहरूलाई उपदेश र सामाजिक लोककथाको अकारमा वर्गीकरण गरी तिनीहरूको वर्गीकृत विश्लेषण गरिएको छ।

पाँचौँ परिच्छेदमा प्रस्तुत गरिएको अध्ययनपत्रको समग्र अध्ययन सारांश र निष्कर्ष दिइएको छ। अध्ययनकार्यको समग्र क्रियाकलापको सारसंक्षेपसंगै त्यसका महत्वपूर्ण उपलब्धिलाई निष्कर्ष सहित यस परिच्छेदमा प्रस्तुत गरिएको छ।

५.२ निष्कर्ष

काभ्रे जिल्लाको बनेपा नगरपालिकामा प्रचलित लोककथाको अध्ययन गर्ने प्रस्तुत अध्ययनकार्यको उद्देश्य हो । अध्ययनकार्यको सम्पन्न गर्ने क्रममा स्थलगत रूपमै गएका स्थानीय स्रोत व्यक्तिमार्फत लोककथाहरूको सङ्कलन गर्ने कार्य भएको छ, भन्ने र सुन्ने परम्परामा अगाडि बढिरहेको लोककथा परम्परा विस्तारै ओभोलिँदै गईरहेको आभास भईरहेको समयमा त्यसको संरक्षण र संवर्द्धनमा प्रस्तुत अध्ययनकार्य औचित्यपूर्ण रहेको छ । अध्ययनकार्यको स्थानीय स्रोत व्यक्ति लगायत लोकसंस्कृतिक प्रेमिहरू उत्साहित देखिएका छन् ।

प्रस्तुत अध्ययनपत्रमा नेपालको मध्यमाञ्चलको पहाडी जिल्ला काभ्रेको संक्षिप्त परिचय दिँदै त्यसै जिल्लामा अवस्थित बनेपा नगरपालिकाको समेत संक्षिप्त परिचय दिईएको छ । भौगोलिक रूपले पहाडी क्षेत्रमा पर्ने बनेपा नगरपालिकामा जातजाती, भाषा, धर्म, संस्कृति, संस्कार र परम्परा विविध रहेको छ । प्रस्तुत अध्ययनकार्यमा सम्पन्न गर्ने क्रममा स्थानीय बुढापाकाहरूको सहयोगमा विभिन्न प्रकारका लोककथाहरू सङ्कलन गसिएका छन् । यसरी सङ्कलन गरिएका लोककथाहरू विषयवस्तुका आधारमा नैतिक उपदेश र सामाजिक, उद्देश्यका आधारमा मनोरञ्जनात्मक र नैतिक उपदेश दिने, भावका आधारमा हास्य र करुण तथा शिल्पका आधारमा चरित्र प्रधान र घटनाप्रधान रहेको छन् । रैखिक तथा सरल ढाँचामा रहेका यी लोककथाहरूमा स्थानीय कथ्य भाषा खासगरी काभ्रेली भाषाको प्रयोग भएको छ । जसले गर्दा लोककथाको व्याकरणिक र उच्चारणमा त्रुटि रहेको पाईन्छ, तथापि भाषा सरल र सजिलै बुझिने रहेको छ ।

देशको समग्र क्षेत्रमा जस्तै यस क्षेत्रमा पनि लोककथा लगायत सम्पूर्ण लोकसाहित्यको संरक्षण र सम्बद्धन गर्नु अत्यन्तै आवश्यक रहेको छ । लोककथाको पात्रहरूको क्रियाकलापबाट मनोरञ्जनसँगसँगै नैतिक उपदेश पनि दिने भएकाले, सामाजिक मूल्य, मान्यताहरूको संरक्षणमा समेत टेवा दिने गर्दछ । बुद्धिको उपयोगको कठिन कार्यहरू पनि सहजै सम्पन्न हुन सक्छन्, भन्ने सन्देशसँगै लोककथाको समाजमका कमजोर वर्गलाई प्रोत्साहन गरेको छ । यस कार्यले हाम्रो राम्रा संस्कारहरू र संस्कृतिको जगेर्नामा समेत सहयोग पुऱ्याउने देखिन्छ । कला, संस्कार र संस्कृतिमा सम्पन्न हामी यी परम्परागत

लोककथाको उपयोगितालाई अझै संरक्षण सम्वर्द्धन गर्दै लैजानु अत्यन्त आवश्यक भएको छ ।

स्रोतव्यक्तिको विवरण

क्र. सं.	नमथर	ठेगाना	उमेर	मिति	लेककथाको शीर्षक
१.	देवकी महत	उग्रतारा -८	५०	२०७५/१२/३०	पालोको पैचो
२.	देवकुमारी हुँमागाई	उग्रतारा -८	५०	२०७५/११/१३	दाजु भाईको कथा
३.	देवीकुमारी हुँमागाई	उग्रतारा -८	६०	२०७६/०२/११	लोभले लाव लावले विलाप
४.	निर्मला आचार्य	उग्रतारा -८	५०	२०७५/१२/२९	स्यालको कथा
५.	मञ्जु तिमल्सिना	उग्रतारा -८	४५	२०७६/०२/११	सौतीनी आमा
६.	रामहरि पौडेल	उग्रतारा -८	५१	२०७६/०१/०९	बलले भन्दा बुद्धिले काम गर्नुपर्छ
७.	सरोज सापकोटा	उग्रतारा -८	५०	२०७६/०१/०६	चलाख बुढो
८.	साइली तिमल्सिना	उग्रतारा -८	५०	२०७५/१२/२३	छोरी कुटेर बुहारी तह लगाउने कथा
९.	सानु आचार्य	उग्रतारा -८	७०	२०७५/११/०३	कृष्णको कथा
१०.	सावित्री दाहाल	उग्रतारा -८	५५	२०७६/०२/११	लोभी सासू लुचो ज्वाई
११.	सीता कँडेल	उग्रतारा -८	५१	२०७५/१२/२३	भैंडाको कथा
१२.	योगनाथ दाहाल	उग्रतारा -८	५२	२०७५/०१/०९	भोकाएको स्याल

सन्दर्भ सामग्री सूची

- खड्का, विशाल, 'तेह्रथुम जिल्लाको सिम्ले गा.वि.स.मा प्रचलित लोककथाहरूको अध्ययन', अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र, त्रि. वि., नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर, २०७० ।
- घले, नवीन, सङ्खुवासभा जिल्लामा प्रचलित नेपाली लोककथाहरूको विश्लेषण', अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र, त्रि. वि., नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर, २०६९ ।
- डाँगी, चन्द्रबहादुर, 'रोल्पा जिल्लामा प्रचलित लोककथाहरूको सङ्कलन, वर्गीकरण र विश्लेषण', अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र, त्रि. वि., नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर, २०६८ ।
- थलड, बुद्धिविक्रम, 'ताप्लेजुङ जिल्लामा प्रचलित लोककथाको अध्ययन', अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र, त्रि. वि., नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर, २०६९ ।
- पोखरेल, दुर्गादेवी, 'पाँचथर जिल्लामा प्रचलित लोककथाहरूको सङ्कलन, वर्गीकरण र विश्लेषण', अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र, त्रि. वि., नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर, २०६८ ।
- प्याकुरेल, नवराज, 'फेदाप क्षेत्रका लोककथाहरूको सङ्कलन, वर्गीकरण र विश्लेषण', अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र, त्रि. वि., नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर, २०७३ ।
- बनेपा नगरपालिकाको : एक चिनारी, बनेपा नगरपालिका, २०७५ ।
- बस्नेत, अमरबहादुर, 'तेह्रथुम जिल्लामा प्रचलित लोककथाहरूको सङ्कलन, वर्गीकरण र विश्लेषण', अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र, त्रि. वि., नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर, २०७२ ।
- लुइटेल, खगेन्द्रप्रसाद र मोहनराज शर्मा शोधविधि ललितपुर : साभ्ना प्रकाशन २०६८ ।
- श्रेष्ठ, दिलबहादुर, 'कपिलवस्तु क्षेत्रका पौराणिक लोकगाथाको अध्ययन', अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र, त्रि. वि., नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर, २०६८ ।
- सुवेदी, शिवराज, 'रोल्पा जिल्लाको पूर्वी भागमा प्रचलित लोककथाहरूको सङ्कलन, वर्गीकरण र विश्लेषण', अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र, त्रि. वि., नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर, २०६७ ।